

Hemmelig.

Tillæg 7 til indst. S. X.

(1906/1907)

Indstilling fra militærkomiteen angaaende anvendelse af det ved stortingsbeslutning af 26de april 1906 afsatte beløb — kr. 1 076 000,00.

(St. prp. nr. 109 for 1906/1907).

Til stortinget.

ikke hemmelig

I den forelagte proposition angaaende anvendelse af det af stortinget afsatte beløb til anbringelse af det fra den neutrale zone ledigblevne skyts foreslaaes, at den væsentligste del af dette skyts fordeles til eventuelle permanente befæstningsanlæg

- i Ofottrakten,
- i Trøndelagen og
- i Sarpsborg-afsnittet.

Efter departementets forslag skal til saadanne befæstninger anvendes

i Ofottrakten	kr. 330 000,00
i Trøndelagen	- 335 000,00
i Sarpsborg-afsnittet	- 325 000,00

Sum . . kr. 990 000,00

Af personel til disse befæstninger vil udenfor, hvad der kan opsættes af den nuværende 6te fæstningsbataljon, yderligere tiltrænges en del befal, hvis lønning, uddannelse, øvelse, pensionering m. v. vil medføre en årlig udgift af ca. kr. 19 000,00.

I Trøndelagen og Ofoten maa ny mandskabsstyrke udskrives. Søndenfelds haves fornøden styrke fra de nedlagte befæstninger.

Departementet anfører under henvisning til en række oversendte utrykte bilag, at der har været ført vidtløftige undersøgelser og diskussioner om anbringelsen af det ledigblevne skyts, men hverken i den kongelige proposition eller i de utrykte bilag findes nogen udredning af, hvilke dissenspunkter har foranlediget disse vidtløftige diskussioner.

Komiteen har derfor seet sig nødsaget til selv saavidt gjørligt at udarbejde den fornødne orienterende oversigt, idet en saadan er absolut nødvendig for forstaaelsen af de delvis meget vanskelige og indviklede spørgsmaal, hvorom stortinget skal træffe afgjørelse. Komiteen skal derfor afsnitsvis redegjøre for de efter dens formening vigtigste momenter i de foreliggende befæstningsspørgsmaal.

I. Ofottrakten.

Spørsmaalet om anlæg af permanente befæstninger i Ofot-afsnittet har gennem en aarrække været gjenstand for vore militære autoriteters behandling, og dette spørgsmål synes at være i særlig grad indviklet og vanskeligt, idet der endnu ikke foreligger nogen bestemt plan for, i hvilken udstrækning og paa hvilke punkter permanente befæstninger bør komme til anvendelse i Ofot-afsnittet.

Spørsmaalet sees at have foranlediget en overmaade vidtløftig korrespondance, talrige terrænbefaringer og fremsættelsen af en hel række — indbyrdes temmelig sterkt afvigende — forslag.

Da de oversendte dokumenter behandler spørgsmål, der ikke tidligere har været stortinget forelagt, har komiteen nedenfor i store træk forsøgt at give en oversigt over heromhandlede befæstningsspørsaals foranledning og vore militære autoriteters opfatning af samme.

Bygningen af Ofotbanen mødte store betænkeligheder hos vore militære autoriteter, der nærede frygt for, at man ved en saadan bane vilde faa et nyt afsnit ved grænsen, hvis forsvar baade vilde volde store vanskeligheder og betydelige omkostninger.

Da statsmagterne ikke længer fandt at kunne modsætte sig banens bygning, blev der af militære grunde foretaget temmelig indgribende ændringer i banelinjens tracé bl. a. derved, at linjen paa en meget stor bro blev ført over det dybe og vilde dalføre Norddalen.

Denne bro blev samtidig undermineret, saaledes at man herved blev sat istand til med kort varsel at tilveiebringe en effektiv afbrydelse af banelegemet.

Fra Norddalsbroen fører linjen østover i skjæring og tunneller langs det overmaade bratte Katteratfjeld, hvor saavel skjæringer som tunneller frembyder en række punkter paa banelegemet, der forholdsvis let kan ødelægges, saaledes at linjens trafikering for temmelig lang tid kan umuliggjøres.

Oprindelige befæstningsprojekter. Endnu forinden banen var færdigbygget, og forinden man gennem nøiagtige terrænunder søgelser havde studeret dette afsnit fra militært synspunkt, reistes der spørgsmål om at tilveiebringe artilleribestrygning af Norddalsbroen, hvorved man skulde umuliggjøre broens retablering, forinden artilleriet var nedkjæmpet. Som placement for dette artilleri blev saa udseet et af Kalvholfjeldets lavereliggende plateauer — nær Hundalen station.

Ved fortsatte undersøgelser blev dette projekt opgivet, og af Tromsø distriktskommando blev da fremkastet den tanke, at man istedet burde befæste Strømmen ved Hergotten i Rombakken og herved samtidig tilveiebringe artilleribestrygning af de dele af jernbanelegemet, der ligger nærmere Narvik.

Herved var man kommet ind paa spørgsmaalet om, hvorledes Narvik skulde forsvares mod sjøiden.

Man kom i saa henseende temmelig hurtig til det resultat, at omkostningerne ved en direkte befæstning af Narvik mod sjøen vilde foranledige uoverkommelige udgifter.

For at faa spørgsmaalet helt udredet blev der saa i 1904 iverksat en fællesbefaring af Ofot-afsnittet af

marinens generalstabschef, admiral Børresen,
distriktskommandochefen, oberst Knoff, og
distriktsingeniøren, major J. Ræder.

Omtrent samtidig blev armeens generalstab af forsvarsdepartementet anmodet om at henlægge sine øvelser til de nordlige landsdele.

Generalstabsøvelserne 1904. Af generalstabens rapport fra disse øvelser, der paa foranledning er komiteen stillet, fremgaar, at overensstemmende med det af departementet udtalte ønske har gene-

ralstaben under disse øvelser søgt at opgjøre sig en begrundet formening om, hvad der med nødvendighed vil udkræves af tropper for et effektivt forsvar af Narvikafsnittet, samt hvorvidt det artilleri, som maatte tiltrænges i dette afsnit, bør være mobilt eller stationært.

Generalstabschefen sees i den anledning at have ændret den vanlige maade for generalstabsøvelsernes afholdelse derhen, at øvelserne i 1904 blev foretagne som en generalstabsmæssig undersøgelse af de for Tromsø stifts forsvar vigtige afsnit om Lyngen, Bardo og Narvik samt kyststrøgene fra Ofotfjord til Gisund.

De i øvelserne deltagende officerer blev inddelt i

- et Lyngenparti (chef: nuværende oberst Vogt),
- et Bardoparti (chef: nuværende oberstløjtnant G. Ræder),
- et Narvikparti (chef: nuværende oberst W. Morgenstjerne),
- et kystforsvarsparti (chef: nuværende kommandør i marinen Berglund).

Til øvelserne var beordret

- 15 officerer af den norske generalstab,
- 2 — — — svenske — — — ,
- 1 officer af marinen,
- 7 officerer af Tromsø stifts forsvar, hvoriblandt distriktskommandochefen oberst Knoff.

Particheferne var paalagt — hver inden sit omraade — at beordre udført alle de rekognosceringer, der maatte ansees ønskelige eller nødvendige for besvarelsen af spørgsmaalet om vedkommende omraaders militære betydning for forsvarets anordning.

Af speciel interesse for behandlingen af nærværende sag er resultatet af de undersøgelser, der er foretagne af Narvikpartiet, hvori indgik kaptein Hedengren af den svenske generalstab, samt af kystforsvarspartiet, der havde bl. a. at redegjøre for, hvorledes Ofotafsnittet bør sikres ved kystforsvarsanordninger.

Af den rapport, hvori Narvikpartiets chef sammenfatter resultaterne af partiets indgaaende rekognosceringer, skal opmærksomheden fæstes ved følgende:

Trakten om Narvik præsterer saa lidet af fødemidler, at der ikke kan paaregnes noget af betydning til underhold af tropper.

Af oparbejdede veie findes for tiden kun et par isolerede stykker, hvorfor forflytning af tropper alene kan foregaa paa jernbanelinjen samt ad en del fjeldstier.

Den vigtigste veiforbindelse er veien fra Sætermoen gennem Stordalen (over Bonnes) til Riksgrænsen jernbanestation.

Narvikafsnittets militære betydning er udelukkende betinget af Ofotbanen.

Militære operationer af egne tropper i disse trakter kan kun have til hensigt

- enten at sikre os selv banens benyttelse,
- eller at hindre en fiende fra at kunne trafikere samme.

Et angreb paa Narvik kan enten komme fra øst over grænsen eller fra vest over sjøen.

I sidste fald som en sekundær operation, idet besiddelsen af Narvik i og for sig ikke er af noget værd, medmindre angriberen ogsaa kan benytte banen.

Overfor et angreb fra øst — anføres der — kan der kun blive spørgsmaal om for det frontale forsvar at indtage en stilling lige østenfor Riksgrænsen (mellem Katteratvand og Vassijavre) — altsaa paa svensk grund. Forsvarsstyrken maa fra denne stilling — i tilfælde af retræt — gaa tilbage nordover f. eks. gennem Stordalen over Bonnes for herfra at flankere angrebsstyrken og dens forbindelseslinje bagud. En retræt mod Narvik vil alene føre til, at forsvarsstyrken bliver kastet paa sjøen.

Overfor et angreb fra sjøen stiller forholdene sig betydelig vanskeligere. Effektive befæstningsanlæg ved selve Narvik, som skulde kunne afslaa et fiendtligt flaaeangreb, ansaa Narvikpartiet af flere grunde udelukket, uanseet de uforholds-

mæssig store summer, som hertil vilde kræves. De fleste er vel nu ogsaa enige i, at hovedforsvaret af Narvik og dermed af Ofotbanens vestre endepunkt maa lægges længer ude i Ofotfjorden og ialfald væsentligst bestaa i et mobilt mineforsvar, støttet til en tilflugtshavn i Ramsund (Tjellsund).

Nedkjæmpes dette mineforsvar, saaledes at en større fiendtlig flaaede har adgang til Narvik, vil det i længden lidet nytte at hindre en fiendtlig landgang. Derimod bør den styrke, der kan kastes iland af et enkelt fartøi, som det lykkes at forcere forbi befæstningerne i Ramsund, kunne afvises af de norske tropper i Narvikafsnittet, hvorfor disse tropper bør tildeles en del mobilt artilleri.

Af speciel interesse er følgende udtalelse angaaende anlæg af permanente batterier paa det punkt, der nu af departementet er bragt i forslag — nemlig paa Tyttebærvikfjeldet (Aalbugfjeld).

Forsvaret af Narvikhalvøen vilde selvfølgelig lettes og gøres mere effektivt, om Rombakken var afstænget og mineanlæg etableret ved Strømmen med et batteri paa det af distriktskommandoen udpegede punkt Tyttebærvikfjeldet.

Naar der alligevel ikke foreslaaes noget batterianlæg her, saa begrundes dette dels derved, at alt, hvad der kan afsees af midler til dette afsnits forsvar, bør lægges paa mineforsvaret ved Ramsund (Tjellsund),

dels fordi et saadant batteri uden større vanskelighed vil kunne tages i ryggen af en fra Herjangen over Fiskløsvand mod Nygaard fremrykkende mindre styrke. Skulde der anvendes infanteri til at sikre mod en saadan eventualitet, vilde dette lede til en uheldig splittelse af de faa tropper, man i det hele kan disponere over.

Partichefen konkluderer med den udtalelse, at Narvik bør være udgangspunktet for det mobile forsvar af Ofotbanen, som man ved en hensigtsmæssig koncentration af vore faa stridskræfter og med en passende styrke af mobilt artilleri vil kunne gjøre sig haab om at dække.

Der paapeges endvidere, at underbefalsskolen ved mobilisering øieblikkelig bør forlægges til Narvik, saaledes at man straks kan have lidt tropper her til sikring af banen overfor et pludseligt overfald.

Kystforsvarspartiet anfører i sin rapport, at partiet efter en fællesbefaring af Narvik, Rombakken og Beisfjorden sammen med Narvikpartiet er kommet til det resultat, at et permanent anordnet lokalforsvar mod sjøsiden af Narvik og Rombakken ikke lader sig realisere uden uforholdsmæssige omkostninger.

Det direkte lokalforsvar af Narvik og Ofotbanen bør derfor overlades det mobile forsvar. Paa grundlag af omfattende terrængbefaringer inden Ofoten og Tjellsundafsnittet foreslaaes derfor Ofotfjordens forsvar henlagt til Ramsund, hvis søndre udmunding i den anledning bør udstyres med fornødne kystbatterier til støtte for det maritime forsvar.

Af partiets rapport sees, at torpedokommissionen af 1886/1887 har fundet dybdeforholdene i Strømmen ved Hergotten (Rombaksfjorden) saadanne, at minesperring her ikke lader sig anvende.

Paa grundlag af de under øvelserne indvundne erfaringer har generalstaben derefter afgivet sin betænkning, dateret 20de oktober 1904, angaaende forsvaret af Ofoten, der paa foranledning er komiteen tilstillet.

Generalstaben anfører i denne, at Narvik ikke i og for sig kan tillægges anden strategisk betydning end den, som er betinget af, at byen danner Ofotbanens endepunkt. En besættelse af Narvik faar derfor kun noget værd, naar angriberen samtidig behersker og kan trafikere den hele banestrækning baade gennem Norge og Sverige, samt naar han behersker den eneste kommunikationsvei ud fra Narvik — Ofotfjorden.

Et alene landverts ført russisk angreb vil møde store vanskeligheder, da det maa foregaa ad en ca. 500 km. lang operationslinje gennem Torneådalen, der delvis er uden

veie og med ringe underholdsevne. En saadan fremrykning forudsætter desuden, at Bodenbefæstningerne og de til disse knyttede stridskræfter er lammet. Terrænforholdene ved rigsgrænsen og fra denne til Narvik er derhos saavidt gunstige for forsvaret, at naar det først er lykkes at samle vore disponible stridskræfter, tør det haabes, at østen fra rettet angreb vil kunne heldig afvises.

Generalstaben kan ikke tilraade noget permanent batterianlæg hverken paa det oprindelig udpegede punkt Kalvholfjeldet eller paa det sydvest for dette liggende fjeldparti. De herværende stillinger er nemlig i taktisk henseende ugunstige, hvorhos stridskræfterne her vil være afskaaret enhver forbindelse med Bardoafsnittet.

Forsvaret bør derfor søges fremskudt til den udmerkede stilling paa den svenske side af grænsen mellem Vassijavre og Katterat-vand, hvorfra den norske del af banen længst mulig søges dækket.

Maa dette forsvar opgives, bør den norske forsvarsstyrke søge at true angrebsstyrkens flanke og dens forbindelser bagud fra en linje over Bonnes—Salangen eller fra en linje over Herjangen—Lavangen—Bardo.

Angaaende forsvaret mod sjøen anføres, at et forsvar af Narvik — det være sig maritimt eller artilleristisk — ikke bør føres paa eller umiddelbart ved denne by.

Et maritimt forsvar med udgangspunkt og replipunkt i eller ved Narvik vil være overmaade ugunstig stillet i det herværende dybe og rene farvand, hvor der ikke findes holmer eller skjær.

Da derhos den for krigsskibe nødvendige oplagshavn med tilhørende etableringer ikke kan skaffes beskyttelse, antages spørgsmaalet om at knytte et mobilt maritimt forsvar til Narvik helt at maatte bortfalde.

Efter omfattende undersøgelser er generalstaben kommet til det resultat, at Ofotfjorden maa søges forsvaret gennem et maritimt forsvar, støttet til Tjellsundafsnittet. Her formenes Ramsund at være det i strategisk, taktisk og teknisk henseende gunstigste sted som basis og repli for et mobilt maritimt forsvar, der fortrinsvis maa komme til at bestaa af torpedobaade og undervandsbaade.

Ved at henlægge Narviks forsvar til Ramsundet er man imidlertid kommet ind i et omraade, der ikke alene har betydning for sperring af Ofotfjorden, men ogsaa af største interesse for beherskelsen af seilleden mellem Bodø og Tromsø. Er nemlig Tjellsund og Ramsund sperret, maa fiendtlige fartøier forlægge sin passage nord eller sydover udenom Lofoten, og en effektiv blokade af kyststrækningen Bodø—Tromsø vil da neppe kunne etableres.

Til støtte for et saadant forsvar af Ofotfjorden foreslaaes anlagt 2 kystbatterier for 15 cm. kanoner, 1 batteri for 75 mm. kanoner, samt 2 projektørstationer.

Yderligere foreslaaes Ramsundet uddybet saaledes, at det i hele sin længde kan passeres af torpedobaade. Herved imødekommes ogsaa et længe næret krav fra distrikterne (kfr. Lødingens herredsstyres andragende til stortinget af 1899).

Generalstaben redegjør derhos for, hvilke anlæg der bør komme til udførelse, naar spørgsmaalet om et videregaaende forsvar af kyststrækningen nordpaa skal søges løst.

Da der for nærværende kun er spørgsmaal om Ofotbanens forsvar, antager komiteen, at det i denne forbindelse er tilstrækkeligt at pege paa, at generalstaben ved sit forslag ogsaa har haft opmærksomheden fæstet paa forsvaret af de nordlige landsdele i sin helhed.

Paa grundlag af den foran nævnte terrænbefaring af admiral Børresen, oberst Knoff og major Ræder og efter at være gjort bekendt med det af armeens generalstab fremsatte forslag har marinens generalstab i betænkning af 18de april 1905 — ogsaa paa foranledning tilstillet komiteen, — sluttet sig til, hvad af armeens generalstab er fremholdt, nemlig, at der ingen specielle forsvarsforanstaltninger bør træffes mod angreb langs

Marinens generalstabs betænkning af 18de april 1905.

Ofofbanen fra landsiden, dels paa grund af terrænforholdene ved grænsen, men dels og specielt fordi marinens generalstab ikke kan se, at besiddelsen af Narvik i sig selv har nogen betydning for en magt, som ikke tillige er herre paa havet.

Hovedinteresserne for vore landsdele nordenfor Bodø er knyttet til havet og øerne, og besiddelsen af en liden del af fastlandet ved Ofof fjorden eller ved Lyngenfjord er af lidet værd for en angriber, saalænge han ikke behersker fjordene, ledene og øerne.

Thi paa land findes der saa godt som ingen kommunikationer.

Som følge heraf vil et specialforsvar af Narvik som endepunkt for jernbanen ingen betydning have, saalænge det ikke samtidig forsvare forbindelsesveiene fra Narvik udover og nordover gennem Tjellsund eller Ramsund.

Marinens generalstab foreslaar overensstemmende hermed Ofofbanens endepunkt forsvaret ved en maritim styrke med udgangspunkt i Ramsund og bestaaende af undervandsbaade, torpedobaade og mindre kanonbaade.

Det er en selvfølge, at det vil være af stor nytte at kunne understøtte disse fartøiers udfald ved hjælp af kystbatterier, som af armeens generalstab er foreslaaet. Af økonomiske grunde formenes dog disse anlæg foreløbig at burde indskrænkes til et mindre, stormfrit batteri, der foreslaaes placeret paa et nærmere angivet punkt (Rambøbjerg) midt inde i Ramsund.

For et saadant batteri-anlæg er udarbejdet omkostningsoverslag, udvisende et samlet beløb af kr. 251 000,00 for ingeniørarbejder og bestykning.

Yderligere foreslaaes Ramsundets nordende uddybet til en bundbredde af 15 m. og en dybde paa lavvand af 4 m., hvad der er beregnet at skulle andrage til ca. kr. 125 000,00. Dette arbejde vil være af betydelig interesse for de omliggende distrikter, og der foreligger allerede forlængst en af havnevæsenet udarbejdet plan for uddybningen.

Tromsø distriktskommando, hvis chef deltog saavel i marinens generalstabschef's befaringer som i armeens generalstabsøvelser, slutter sig i en særskilt betænkning af 23de mai 1906 i alt væsentligt til, hvad af marinens generalstab er foreslaaet angaaende henlæggelse af Narviks forsvar mod sjøsiden til Ramsund, samt til de foreslaaede batteri-anlæg paa R a m b ø b j e r g e t.

Tromsø distriktskommandos betænkning af 23de mai 1906.

(I en senere betænkning af 12te oktober 1906 er dog distriktskommandochefen efter nærmere foretagen terrænbefaring kommet til det resultat, at et kystbatteri til forsvar af Ramsundet bør forlægges til »Stokaasen« paa Tjeløen istedetfor som oprindelig foreslaaet til Rambøbjerg).

Resumé.

Af foranstaaende fremgaar, at der nu synes at være opnaaet enighed om, at Narviks maritime forsvar burde udgaa fra Ramsundet — kun om placeringen og omfanget af de nødvendige kystbatterier var der endnu meningsforskjel.

Der synes ligeledes at have været enighed om, at det direkte forsvar af Ofofbanen mod landsiden ikke bør ske ved permanente anlæg, men dels gennem banelegemets ødelæggelse, dels gennem de mobile stridskræfters optræden enten i den eneste forsvarsstilling, der findes mod øst — mellem Vassijavre og Katterat-vand paa svensk side af grænsen — eller, hvis denne stilling ikke kunde besættes og holdes, bør forsvaret udføres paa den maade, at de mobile stridskræfter truer angriberens flanke og hans eneste, meget lange og saarbare operationslinje — den flere hundrede kilometer lange jernbanelinje — fra de tildels gode flankestillinger, der forefindes paa de nordover førende tilgange til banelegemet, f. eks. i Stordalen.

Saavidt komiteen bekjendt var denne betragtningmaade et vigtigt medbestemmende moment ved valget af S æ t e r m o e n som eksercerplads og mobiliseringsplads.

I alt væsentligt stod dette spørgsmål saaledes, da begivenhederne i 1905 indtraf.

Distriktskommandochefen oplyser i sin betænkning af 23de mai 1906, at han under disse begivenheder ikke nærrede nogen frygt for jernbanens midlertidige besættelse eller for den moralske virkning en saadan besættelse vilde udøve paa tropperne og paa befolkningen. Hvad der for ham fremstillede sig som det sandsynligste, var, at svenskerne vilde rette et eventuelt overfald mod de mobile stridskræfters magasiner, hindre disses mobilisering og efter at have oprevet de mobile afdelinger sætte sig i besiddelse af en større del af Tromsø amts fastland.

Da der i 1906 opstod spørgsmål om placering af det fra den neutrale zone ledigblevne skyts, sees generalstaben af forsvarsdepartementet at være afæsket udtalelse bl. a. om, hvorvidt og isaafald paa hvilke punkter 2 stkr. 12 cm. taarnkanoner og 4 stkr. 12 cm. haubitzer burde placeres i tilfælde af, at dette skyts blev stillet til raadighed for Narviks forsvar.

I sin betænkning af 15de februar 1906, besvarer generalstaben dette spørgsmål og udtaler, at den ikke finder at kunne foreslaa noget af nævnte skyts anvendt inden Tromsø stift. Dette motiveres derved, at det ikke har lykkedes at paavise noget tilfredsstillende placement for permanente anlæg til forsvar af Narvik mod landsiden, idet den eneste anvendelige forsvarsstilling er beliggende paa den svenske side af grænsen, og generalstaben er ikke vidende om, at der er tilveiebragt oplysninger, der ændrer dette forhold. Endvidere fremholder generalstaben, at det ledigblevne landfæstningsskyts ikke egner sig til anvendelse i de projekterede kystbatterier ved Ramsund.

Generalstabens
betænkning af
15de februar
1906.

Under 16de februar 1906 sees kommanderende general, idet han oversender generalstabens forannævnte betænkning, men uden at berøre, hvad af generalstaben er anført, at fremsætte forslag til omfattende befæstninger i Narvik. Disse befæstninger, der efter hvad der oplyses i kommanderende generals skrivelse, er planlagt efter kart uden forudgaaende rekognosceringer i marken, formenes at burde opfylde følgende betingelser:

Kommanderende
generals be-
tænkning af
16de februar
1906.

De bør kunne hindre en angriber, hvad enten han kommer østenfra over grænsen eller vestenfra ad sjøveien, fra at bemægtige sig jernbanen. De bør derhos tjene til sikring af et basin, hvor vore krigsskibe kan søge tilflugt, forsyne sig med kul samt reparere.

Til løsning af disse opgaver foreslaaes bygget

3 permanente forter i Hundalen,
2 do. do. paa Tøtta

samt en høitliggende permanent infanteriskanse paa Rombakstøtta. Yderligere foreslaaes etableret minesperring ved Strømmen samt et bestrygningsbatteri paa Sørnesodden, samt afgivet 2 stkr. 8,4 cm. feltkanoner til anbringelse paa jernbanevogn.

Ialt udkræves af skyts til disse anlæg:

4 stkr. 12 cm. taarnkanoner
4 » 12 » haubitzer
2 » 10,5 » fæstningskanoner
8 » 8,4 » feltkanoner
6 » mitraljøser.

Af en betænkning fra Tromsø distriktskommando af 23de mai 1906 sees denne at være bleven bekjendt med, at der er reist spørgsmål om omfattende og tildels meget høitliggende permanente verker søndenfor Rombaksfjorden. Distriktskommandoen finder dette at være eiendommeligt, da den ikke har havt forslaget til udtalelse, og fremsætter derfor af eget initiativ uden at være afæsket nogen betænkning i sagen motiveret forslag

Tromsø di-
striktskomman-
dos betænkning
af 23de mai
1906.

til forsvarets anordning i Ofoten og Lyngenafsnittet. Distriktskommandochefen udtaler, at han gjør dette, fordi han siden 1903 har stillet sig som hovedopgave at sætte sig ind i, hvorledes de vanskelige spørsmål vedrørende forsvaret af Ofotbanen og vore nordlige landsdele bedst skal kunne løses. Distriktskommandochefen sees endvidere at udtale, at hans »opfatning af sagen ikke er bygget paa kartstudier alene, eller paa hurtige befaringer eller mere eller mindre modne rapporter fra officerer, hvis militære judicium endnu turde tiltrænge fortsat udvikling«.

En omhyggelig udredning er saameget mere paakrævet, som permanente befæstningsanordninger, der træffes uden hensyn til en almindelig forsvarsplan, kan komme til at øve en uheldig og skjæbnesvanger indflydelse paa forsvarets ledelse.

Distriktskommandoen har derfor paa grundlag af **s e l v s t æ n d i g e** terrænunder-søgelser fremsat en plan for sikring af Ofotbanen mod sjøsiden og en plan for forsvaret af Ofoten—Bardo—Lyngenafsnittet mod angreb fra øst.

Angaaende forsvaret af Ofotbanen udtales, at det vistnok af alle militære autoriteter af hensyn til omkostningerne ansees som en umulig ting at anlægge kystbatterier for at beskytte Narvik. Ofotbanens forsvar foreslaaes derfor, som allerede nævnt, henlagt til Tjellsundafsnittet, hvor man gennem et maritimt forsvar foruden at forsvare Ofotbanen ogsaa vil kunne beskytte en længere strækning af kysten og vanskeliggjøre en blokering af denne.

Distriktskommandoen tager bestemt afstand fra en plan om anlæg af høitliggende og omfattende permanente befæstninger paa sydsiden af Rombaksfjorden. Saadanne verker vil gennem lange tider af aaret ligge indhyllet i taage, deres stormhindere og veiforbindelser vil forsvinde i snemasserne, der vil kræves store proviantforraad, en uforholdsmæssig del af det mobile forsvar vil bindes til disse verker i stillinger, hvorfra der ingen anden vei fører end over sjøen, og omkostningerne ved saadanne anlæg, der maa være beregnet paa 8 maaneders vinter, bliver overmaade store.

Distriktskommandoen kommer derfor til det resultat, at hovedvegten ubetinget maa lægges paa det mobile forsvar, men skal der først skrives til anlæg af permanente verker i selve Narvikafsnittet, bør disse forlægges til bjergknauserne op for Tyttebærvik, hvor et batterianlæg med 10,5 cm. kanoner formenes paa bedste maade at kunne bestryge jernbanelinjen og samtidig virke mod Rombaksfjorden.

Med hensyn til etablering af et mineforsvar i Strømmen oplyses, at distriktskommandoen intet kjendskab har til dybdeforholdene eller til de projekterede minelinjers beliggenhed, hvorfor den ikke kan fremsætte noget bestemt forslag til placement for et bestrygningsbatteri for et saadant mineforsvar.

Befaring
sommeren 1906. De af distriktskommandoen fremholdte grunde mod de projekterede befæstningsanlæg foranledigede som i st. prp. nr. 109 anført, at der sommeren 1906 foretoges en befarings af de trakter, som af kommanderende general var foreslaaet permanent befæstet. Ved denne befarings blev, efter hvad der er oplyst i de oversendte dokumenter, samtlige de af kommanderende general paa sydsiden af Rombaksfjorden udpegede punkter for permanente anlæg opgivet, hvorefter forsvarsdepartementets daværende chef og ingeniørgeneralen i det væsentlige sluttede sig til distriktskommandoen's forslag angaaende valg af placement for et permanent anlæg paa nordsiden af Rombaksbotten, medens fæstningsartilleriets chef helst ikke vilde have noget permanent anlæg paa dette punkt. Dette motiverede han derved, at et saadant befæstningsanlæg kun vil løse en meget begrænset opgave, nemlig at gjøre banen ufarbar. Skal angriberens fremrykning i terrænet langs banen hindres, kræves hertil mobile tropper, der vil komme i en meget vanskelig stilling. Ved grundig sprængning af Norddalsbroen antages derfor de foreslaaede befæstninger mindre nødvendige og under enhver omstændighed burde der ikke anvendes større skyts end 10,5 cm. kanoner.

Kommanderende general, der sees ikke at have deltaget i ovennævnte terrænbe- Kommande-
faring, fremsatte derefter i en betænkning af 17de april 1907 nyt forslag til befæstninger rende generals
i Ofottrakten, hvori foreslaaes: ændrede forslag
af 17de april
1907.

1. Paa Aalbugfjeld — et permanent fort for 2 stkr. 12 cm. taarnkanoner.

2. Paa Sandmofjeld — et permanent batteri for 4 stkr. 12 cm. haubitzer.

Disse befæstninger tildeles yderligere 2 stkr. 8,4 cm. feltkanoner som mobilt skyts.

3. Til direkte sikring af jernbanelinjen og som repli for jernbanebevogtningen —
et fæstningsgalleri i fjeldet ved Sildvik station, for hvilket galleri ingen bestykning
eller besætningsstyrke sees angivet.

4. I forslaget forudsættes mineforsvar etableret i Strømmen i Rombaksfjorden,
hvor kulskib og fartøi med reparationsværksted ombord tænkes oplagt.

Forsvarsdepartementet udtaler i skrivelse til militærkomiteen af 28de mai 1907, Forsvarsdepar-
— hvori meddeles endel nærmere oplysninger til det i st. prp. nr. 109 fremsatte forslag —, tementets skri-
at besættelsen af Narvik for en eventuel angriber er af forholdsvis ringe betydning, hvis velse til mili-
han ikke kan benytte Ofotbanen for sine øiemed. tærkomiteen
af 28de mai
1907.

Dette kan hindres ved hjælp af et befæstningsanlæg paa Aalbugfjeld, idet
det ansees risikabelt at basere det hele forsvar paa sprængning af den store jernbanebro,
da man af hensyn til de dermed forbundne økonomiske følger vil være tilbøielig til længst
mulig at udskyde broens ødelæggelse.

Hertil kommer, at broen ligger saa nær grænsen, at sprængningen kan tænkes
hindret ved overrumpling. Men selv om broen sprænges, vil formentlig en fiende, som har
forberedt sig herpaa i løbet af nogen tid, kunne retablere broen, eller hvis dette ikke lykkes,
vil angriberen kunne udnytte den gamle anlægsvei ned til Rombaksbotten.

Departementet foreslaar i henhold hertil:

1. et permanent anlæg paa Aalbugfjeld for 2 stkr. 12 cm. taarnkanoner
saaledes placeret, at de ikke kan udsættes for ild fra fiendtlige fartøier paa fjorden.

2. Til bestrygning af terrænet langs Lakseelven foreslaaes anlagt nogle
blokhuse for infanteri, hvorhos et par 8,4 cm. kanoner forudsættes i reserve til forskjel-
ligt brug.

3. Paa Sandmofjeld, hvorfra Aalbugfjeld vil kunne beskydes med infanteriild,
anordnes 2 blokhuse med hver sin 8,4 cm. feltkanon.

Departementet fremholder, at disse anlæg vil være af stor betydning, selv om der
yderligere bliver anordnet et forsvar af Narvik mod sjøen, idet de vil beskytte sjøba-
terierne mod at tages fra land.

Gjennem sin beliggenhed paa nordsiden af Rombakken vil de kunne tjene som
støttepunkt for dele af de i Ofot—Bardoafsnittet opererende afdelinger.

Endvidere anføres, at efter distriktskommandoens forudsætning tænkes dette faste
forsvar suppleret af et mobilt forsvar, udgaaende fra den af distriktskommandoen fore-
slaaede eksercerplads i Harjangen, der skulde afløse eksercerpladsen paa Skansen.

Departementet tiltræder ikke kommanderende generals forslag om anlæg af haubitze-
batteri paa Sandmofjeld og fæstningsgalleri ved Sildvikfjeld.

De af departementet foreslaaede anlæg er anslaaet til et beløb af kr. 330 000,00
foruden værdien af det skyts, med tilhørende ammunition, der skal monteres i disse verker.

Komiteen har ovenfor i den udstrækning, det ansees nødvendigt for forstaaelsen af disse befæstningsspørsaal i vore nordlige landsdele, søgt af de talrige oversendte doku- Komiteens
menter at udrede de mange overveielser og forslag, der i de senere aar er fremsat til bemærkninger.

Af de foreliggende dokumenter fremgaar, at forinden der opstod spørsaal om
placering af det fra den neutrale zone ledigblevne skyts, var der samstemmighed om, at
Narviks og Ofotfjordens forsvar mod sjøen bør henlægges til Ramsund, hvor der i
dette øiemed maa stationeres et maritimt forsvar, støttet til nødtørftige kystbefæstninger.

Det synes ligeledes dengang at være enighed om, at Ofotbanens forsvar mod et angreb fra øst hensigtsmæssigst overtages af mobile stridskræfter uden anlæg af permanente befæstninger.

Den omstændighed, at en del af det ledige skyts formentes at burde disponeres i Ofottrakten, har imidlertid paany foranlediget, at der uden fornyede terrænundersøgelser og uden foranledning fra distriktskommando eller generalstab er reist spørgsmaal om permanente befæstninger til direkte forsvar af jernbanen.

Af de refererede forslag vil endvidere fremgaa, at der har hersket adskillig uvished baade angaaende det omfang, disse befæstninger maatte gives, og angaaende de punkter, hvor disse anlæg skulde komme til udførelse.

Det punkt, hvorved man tilslut er bleven staaende — Aalbugfjeld — løser ikke den opgave, der oprindeligt var tiltænkt et artilleriforsvar i disse trakter, nemlig at bestryge Norddalsbroen, saaledes at broens sprængning længst muligt kan udsættes, eller dens retablering efter udført sprængning umuliggjøres. Derimod kan en større strækning af baneløbet forøvrigt bestryges fra dette punkt.

Det staar imidlertid for komiteen saaledes, at en fiendtlig fremtrængen landverts til Narvik — saaledes som af distriktskommandoen anført — ikke vil foregaa og ikke kan tjene til noget, forinden banens uhindrede trafikering er sikret ved ødelæggelse af de mobile stridskræfter, der er samlet i Bardoafsnittet.

Hvis de norske stridskræfter støtter sine operationer til et eller flere permanente anlæg, synes det ligeledes indlysende, at et af angriberens første objekter ikke bliver jernbanen eller Narvik, men derimod de permanente anlæg, der er anlagt til forsvar eller bestrygning af jernbanen. Det første spørgsmaal, der fremstiller sig, bliver da, hvorledes et permanent befæstningsanlæg paa Aalbugfjeld vil være stillet overfor et saadant angreb.

I saa henseende fremgaa af de foreliggende oplysninger, at fiendtligt infanteri, om end med vanskelighed, kan trænge frem direkte fra Riksgrænsen station over Haugfjeldene mod Sandmofjeld, der temmelig sterkt dominerer Aalbugfjeldet fra ryggen paa infanteriskuds distance. Sandmofjeld er formentlig af denne grund inddraget i forsvaret og foreslaaet forsterket med nogle blokhuse med feltkanouer.

Af rapporten fra generalstabsøvelserne sees imidlertid, at Narvikpartiets chef er af den opfatning, at et batterianlæg paa Aalbugfjeld uden større vanskelighed vil kunne tages i ryggen ogsaa af en over Fiskløsvand fremtrængende styrke.

Hvis der skal anvendes infanteri til sikring mod en saadan eventualitet vil dette lede til en uheldig splittelse af de faa tropper, som man i det hele kan raade over.

Et permanent anlæg paa dette punkt fraraades derfor — bl. a. af denne grund.

Da verkernes artilleribesætning ifølge departementets opsætningsplan kun udgjør ca. 200 mand, synes det uundgaaeligt, at der som dækningstropper for de foreslaaede anlæg maa disponeres en passende og vistnok ikke saa ganske liden styrke af infanteri.

Da denne styrke ligesom artilleriet overfor et angreb i fortets ryg vil befinde sig i en meget vanskelig stilling, uden nogen forbindelse med det egentlige hovedoperationsomraade i Bardoafsnittet, synes det derhos at være af den største vigtighed at bringe paa det rene,

hvilken styrke der i dette øiemed udkræves,

hvilke forsvarsstillinger denne styrke skal besætte, samt i hvilken grad det vil være nødvendigt at anlægge stormfrie hindringer i disse stillinger.

Af omkostningsoverslaget synes nemlig at fremgaa, at der ikke er stillet samme krav til stormfrihed ved de her foreslaaede verker, som tilfældet er for andre verker, der omhandles i overslagene.

Et andet spørgsmaal, der vistnok maa udredes, er, i hvilken udstrækning terrænet er ufremkommeligt for skiløberafdelinger, og hvorvidt stormfrihedsanordninger vil være af nogen nytte i de 8 maaneder af aaret, som vinteren varer i disse trakter, og hvor vande og

myrer er tilfrosne, og hvor snemasserne, efter hvad distriktskommandoen oplyser, som regel er meget betydelige.

I denne forbindelse skal nævnes, at der i Sverige vides at paagaa et intenst arbejde med armeens udrustning og uddannelse for vinterfelttog — specielt gjælder dette de i Norrbotten stationerede tropper.

De infanteribataljoner, der i første haand maa overtage forsvaret af Narvik-afsnittet mod angreb fra øst, mobiliserer paa Sætermoen og kan saavidt forstaaes først paaregnes færdigmobiliseret efter flere dages forløb.

Fra Sætermoen har disse bataljoner mindst 2 dagsmarscher frem til sit operationsfelt i grænsetrakterne, selv om denne fremmarsch kan foregaa uhindret.

Hensees til, at man paa svensk side kun har 16 à 20 timers jernbanefart fra en af Sveriges største garnisonssteder — Boden — frem til Riksgränsen station, og at jernbanen Boden — Riksgränsen har en meget stor transportevne, synes det at være vel begrundet, naar distriktskommandoen sees at forudsætte, at ifald et landangreb paa Narvik kommer overraskende og fra Sverige, maa man være forberedt paa, at svenske tropper overskrider grænsen, endnu forinden vore nationale bataljoner paa Sætermoen er færdigmobiliseret. Men er dette tilfældet, synes det indlysende, at skal der skrives til permanente befæstninger i umiddelbar nærhed af rigsgrænsen og den her omhandlede mellemrigsbane, maa forudsætningen herfor være, at der træffes temmelig omfattende sikringsforanstaltninger overfor den mulighed, at et eventuelt grænsefort skal kunne tages ved et coup de main, endnu forinden den nødtørftige besætning og dækningsstyrke er kommet tilstede.

Saavidt man af de foreliggende betænkninger og rapporter har kunnet slutte sig til, vil der i saa henseende kunne opstaa spørgsmaal om, for det første at en større del af artilleribesætningen maa blive stadig tjenestgjørende og følgelig skaffes fornødne lokaler og gives undervisning i en overkonstabelskole.

Til overtagelse af den første bevogtning og det nødtørftigste infanteriforsvar af fortets ryg under mobiliseringsperioden maa dernæst den eneste herfor anvendelige stadig tjenestgjørende afdeling — nemlig Tromsø stifts underofficersskole — formentlig forlægges fra Harstad til Narvik.

Ifølge departementets skrivelse af 28de mai 1907 sees derhos Tromsø distriktskommando at forudsætte, at der tilveiebringes en ny eksercerplads i Harjangen, hvor den infanteristyrke, der skal overtage de permanente verkens infanteriforsvar, kan feltopsættes.

I den forelagte proposition sees imidlertid ingen af disse spørgsmaal udredet og omkostningsberegnet, hvorfor komiteen for nærværende intet tør udtale om muligheden af at gennemføre en saadan ordning.

Rombakkens mineforsvar og artilleribestrygning.

Forsvaret mod sjøsiden.

Af kommanderende general sees opstillet det krav til et permanent anlæg ved Narvik, at det skal tjene et maritimt forsvar til støtte og i forbindelse med et mineforsvar ved Strømmen sikre en tilflugtshavn for norske krigsskibe i Rombakken, hvor i det øiemed forudsættes disponeret kulskebe og skibe med reparationsverksted.

Departementet fremholder derhos for sit vedkommende, at det foreslaede batteri, der ikke selv skal kunne virke mod eller kunne beskydes fra sjøen — ialfald udenfor Strømmen — vil kunne bidrage til at beskytte eventuelle sjøbatterier mod at blive taget fra landsiden.

I anledning heraf skal komiteen henlede opmærksomheden paa, at denne opfatning ikke støttes af nogen udtalelse fra maritimt hold. Ifølge det foran oplyste, har nemlig torpedokommissionen af 1886—1887 oplyst, at minesperring ikke lader sig etablere i Strømmen. Narvikspartiet og kystforsvarspartiet under generalstabsøvelserne i 1904 lige-

som armeens og marinens generalstab og Tromsø distriktskommando er derhos alle enige om, at et direkte forsvar af Narvik mod sjøsiden vil være uoverkommeligt, og at et maritimt forsvar af Ofotfjorden ikke kan baseres paa Rombakken, hvor der hverken findes bebyggelse, veie, kaier, beddinger eller etablissementer af nogen art, og hvor vore krigsfartøier vil befinde sig i en »cul de sac«, hvor de intet vil formaa at udrette til forsvar af Ofotfjorden.

Hvis der imidlertid ikke knyttes noget maritimt forsvar eller etablisement til Rombaksfjordens indre basin, kan en indtrængen i denne fjord formentlig kun have til øiemed at afbryde eller at beherske trafikken paa jernbanen.

Dette øiemed kan imidlertid langt bedre naaes ved ilandkastning af tropper i selve Narvik, hvad et fort paa Aalbugfjeld ikke kan hindre.

Komiteen kan derfor ikke indse betydningen af, at der anlægges permanente verker til beskyddning af Rombaksfjordens indre basin.

Komiteen finder det endvidere godtgjort, at der ikke i nogen nu overskuelig fremtid vil kunne blive spørgsmaal om en direkte befæstning af selve Narvik mod sjøsiden, da dette langt vil overskride vore økonomiske ressourcer. Et fort paa Aalbugfjeld vil saaledes neppe komme til at indgaa som led i andre kystbefæstninger ved selve Narvik, og dets bygning vil heller ikke gjøre eventuelle befæstninger i Ramsundet overflødige.

Men er dette tilfældet, da synes fortets eneste opgave at maatte blive den at tilveiebringe en artilleribestrygning af en længere strækning af jernbanelinjen og paa ganske korte distancer. Isaafald maatte man kunne nøie sig med mindre skytstyper end vore kraftigste og kostbareste landfæstningskanoner.

Det bør derfor undersøges, om ikke en effektiv artilleribestrygning af en større del af jernbanelinjen, saaledes at dennes trafikering eller udnyttelse for troppebevægelser derved umuliggjøres hvis dette ikke er opnaaet ved banelegemets ødelæggelse, skulde kunne opnaaes paa en maade, der ikke frembyder saa mange betænkeligheder, som heromhandlede permanente anlæg, f. eks. derved, at et mindre krigsfartøi stationeres i eller umiddelbart udenfor Rombaksfjordens ydre basin.

Hvis man fra et krigsfartøi kan løse den opgave, der er tiltænkt det permanente fort overfor et angreb fra land, og hvis man uanseet om dette fort bygges, alligevel maa befæste Ramsund, finder komiteen at maatte slutte sig til den af de fleste militære autoriteter fremholdte opfatning, at overfor et angreb fra land maa hovedvegten lægges paa det mobile forsvar af de i Bardo-afsnittet mobiliserede og sammendragne tropper, og overfor et angreb fra sjøen maa der tilveiebringes et maritimt forsvar i Ramsund.

Komiteen finder at maatte lægge megen vegt paa, at man ved at henlægge forsvaret til Ramsund ikke alene tilveiebringer et lokalforsvar for Narvik, men derved ogsaa etablerer et vigtigt led i det hele forsvar af vore nordlige landsdele.

Valget af Ramsund som støttepunkt for et maritimt forsvar medfører forøvrig ogsaa en betydelig fordel for private interesser, idet dette sund da maa uddybes paa en saadan maade, som gjentagende har været fremholdt ønskelig af hensyn til vedkommende distrikter og skibsfarten.

Af hvad foran er anført, vil fremgaa, at komiteen nærer saa sterke tvil om hensigtsmæssigheden af de af departementet foreslaaede foranstaltninger i Ofottrakten, at man ikke finder iaar at kunne gaa med paa definitivt at fastslaa anlæg af permanente befæstninger ved selve Narvik.

Flere spørgsmaal trænger nærmere udredning og omkostningsberegning, forinden saa skulde kunne ske.

Komiteen vil derfor for Ofottraktens vedkommende foreslaa, at generalstabs- og admiralstabschefen samt distriktskommandochefen og distriktsingeniøren i Tromsø stift anmodes om at afgive en fællesudtalelse ledsaget af omkostningsoverslag for de nødterf-

tigste permanente anlæg i Ofotafsnittet, da der, efter hvad der foreligger, synes at maatte kunne opnaaes enighed om dette spørgsmaal.

Da komiteen har den opfatning, at der bør gjøres alt, hvad der staar i vor magt, for at styrke forsvaret af vore nordlige landsdele, vil den imidlertid samtidig bringe i forslag, at det i den kgl. prp. opførte beløb kr. 330 000,00, der utvilsomt vil tiltrænges i dette øiemed, allerede nu besluttet disponeret til de fornødne forsvarsforanstaltninger i Ofotafsnittet, saaledes at administrationen ved det fortsatte arbejde med planlægningen kan gaa ud fra, at dette beløb vil kunne paaregnes straks disponeret, naar planerne er færdige og godkjendt af næste storting.

II. Trøndelagen.

De nordlige dele af Norge og ikke mindst Trøndelagen har været og er fremdeles meget udsat, om der kommer angreb fra øst. De senere aars begivenheder har i saa henseende bevirket, at denne landsdel er kommet i en endda mere udsat stilling end tidligere. Sveriges eventuelle operationslinje fra det i militær henseende saa vigtige centralpunkt Østersund til Trondhjem er forholdsvis kort og udgjøres af en bredsporet jernbane med meget god transportevne. Hertil kommer, at en hurtig understøttelse af stridskræfterne paa det Trondhjemske operationsteater gennem troppeoverføringer sydfra eller nordfra er forbundet med betydelige vanskeligheder. Saafremt en i militær henseende mere betrygget jernbaneforbindelse skulde blive tilveiebragt mellem det søndenfjeldske og nordenfjeldske, og Hell—Sunnanbanen bliver forlænget til Nordland, vil dog dette forhold i høi grad forbedres. (Dette er ogsaa fremholdt i forsvarsdepartementets skrivelse af 28de mai 1907 til militærkomiteen).

Et moment, der i militær henseende maa tillægges betydelig vegt, er den forestaaende bygning af den store svenske indlandsbane, hvortil riksdagen i disse dage har givet den første bevilgning til parcellen Østersund—Ulrikfors. Denne stambane vil i betydelig grad lette vort naboland i hurtig at kunne forflytte troppemasser søndenfra nordover — eller omvendt — og saaledes muliggjøre et overvældende angreb paa de partier af vort land, hvor de mobile forsvarskræfter er svagest.

Østenfra fører over rigsgrænsen følgende tilgange ind paa det Trondhjemske operationsteater:

1. Over Røros,
2. Gjennem Tydalen,
3. — Meraker og Stjørdalen,
4. — Værdalen og
5. — Lierne.

Af disse tillægges af alle militære autoriteter tilgangene gennem Meraker—Stjørdalen og Værdalen, specielt førstnævnte, størst betydning.

Af de komiteen oversendte dokumenter fremgaar, at de militære autoriteter — efter en række forudgaaende terrænundersøgelser — er enige om ønskeligheden af, at der i Trøndelagen anordnes permanente befæstninger til spærring af de to vigtigste tilgange til Trondhjem, nemlig Stjørdalsdefileet og Værdalsdefileet.

Ogsaa med hensyn paa valget af de punkter, der bør befæstes, er der ialfald i det væsentlige enighed.

1. Stjørdalsdefileet.

Generalstabens
betænkning af
15de februar
1906.

For Stjørdalens vedkommende er i generalstabens betænkning af 15de februar 1906 foreslaaet anlagt et sperrefort paa Ingstadkleiven med en bestykning af

3 stkr. 10,5 cm. fæstningskanoner og
2 » 7,5 » —

Fæstnings-
artilleriets be-
tænkning
af 17de april
1906.

Efter en i departementets skrivelse af 28de mai 1907 omhandlet befaring af Trøndelagen, hvori deltog forsvarsdepartementets daværende chef, kommanderende general, distriktskommandochefen og den daværende chef for fæstningsartilleriet, har sidstnævnte chef under 17de april 1906 afgivet en betænkning, hvori han betegner Ingstadkleiven som et gunstigt punkt for anlæg af et permanent fort til sperring af hovedtilgangen gennem Merakerdalen saavel som til bestrygning af udmundingen af Forras dalføre.

De af generalstaben foreslaaede skytstyper anser generalinspektøren vel afpasset for øiemedet. Fortet forudsættes gjort fuldstændig stormfrit, saa at nogen større mobil styrke ikke bindes til anlægget.

Kommande-
rende generals
betænkning
af 17de april
1907.

I udtalelse af 17de april 1907 foreslaar kommanderende general:

1) at der anlægges et fort paa Ingstadkleiven med en bestykning af
4 stkr. 10,5 cm. fæstningskanoner og
2 » 8,4 » feltkanoner,

2) at der yderligere ved Kringen i Heglifjeld bygges et fæstningsgalleri for 2 stkr. 7,5 cm. fæstningskanoner og 3 mitraljører.

Sidstnævnte anlæg ansees paakrævet for at hindre fiendtlige afdelinger fra paa gunstige steder mellem Heglifjeld og Høgrya fra Stjørdalen at rykke over i Forras dalføre.

Distriktskom-
mandochefen.
(Kfr. forsvars-
departementets
skrivelse til
militærkomiteen
af 28de
mai 1907).

Distriktskommandochefen kan ikke sees at have afgivet særskilt udtalelse, men oplyses at have sluttet sig til et forslag om, at Ingstadkleiven befæstes permanent og bestykses med 2 à 4 stkr. 10,5 cm. fæstningskanoner og 4 à 2 stkr. 7,5 cm. fæstningskanoner, samt at der i forbindelse hermed anbringes blokhuse m. v. til infanteriforsvar.

Forsvars-
departementets
skrivelse til
militærkomiteen
af 28de
mai 1907.

I skrivelse til militærkomiteen af 28de mai 1907 slutter forsvarsdepartementet sig til de militære autoriteter med hensyn paa valget af Ingstadkleiven og foreslaar paa dette punkt anlagt et fort med en bestykning af

4 stkr. 10,5 cm. fæstningskanoner,
2 » 7,5 » —

samt i forbindelse hermed fremskydning af et par blokhuse med nogle mitraljører til supplerung af infanteriforsvaret.

Udgifterne til ingeniørarbejderne anslaar departementet

for Ingstadkleivens fort med blokhus m. v. til kr. 189 000,00. Hertil kommer det fornødne beløb til montering af skyts, lys- og signalanlæg m. v.

Komiteens be-
merkninger.

Af hvad ovenfor er anført vil fremgaa, at der i alt væsentligt er enighed om fortet paa Ingstadkleiven samt angaaende dettes bestykning.

Angaaende det foran fortet fremskudte forsvar fremgaar det ikke af forelægget, hvorvidt departementet har tænkt sig, at der skal fremskydes blokhuse med mitraljøséforsvar istedetfor det af kommanderende general foreslaaede fæstningsgalleri ved Kringen.

Da spørgsmaalet om et fremskudt forsvar er reist, efter at generalstabens betænkning er afgivet, og da man er vidende om, at der i 1906 blev afholdt generalstabsøvelser i disse trakter, skulde komiteen anse det ønskeligt, at generalstabens betænkning angaaende et foran Ingstadkleiven fremskudt forsvar indtages, saaledes at dette spørgsmaal kan forelægges helt udredet for næste storting. Komiteen er nemlig af den mening, at til-

gangene til det Trondhjemske — saavel gjennem Stjørdalen som Værdalen — efter sin militære betydning vil kunne tiltrænge nogen styrkelse udover, hvad der er opført i den nu forelagte proposition.

Komiteen vil med denne bemærkning foreslaa det opførte beløb af kr. 189 000,00 til ingeniørarbejder bevilget til et permanent fort paa Ingsstadkleiven.

Foruden til ingeniørarbejder er i prp. opført midler til montering af det disponible skyts, til lys- og signalanlæg samt til uforudseede og tilfældige udgifter. Beløbene hertil er opført under ét for de foreslaaede anlæg i Stjørdalen og i Værdalen saaledes:

Montering af skyts tilsammen	kr.	15 000,00
Lys- og signalanlæg	»	25 000,00
Uforudseede og tilfældige udgifter	»	15 000,00

Ialt kr. 55 000,00.

Komiteen gaar anslagsvis ud fra, at udgifterne under de anførte poster henholdsvis i Stjørdalen og i Værdalen omtrent vil staa i forhold til størrelsen af de opførte beløb til ingeniørarbejder paa disse steder, altsaa omtrent $\frac{2}{3}$ til Stjørdalen og $\frac{1}{3}$ til Værdalen.

Efter dette forhold foreslaar komiteen iaar bevilget til anlægget i Stjørdalen:

Til skytsets montering	kr.	10 000,00
» lys- og signalanlæg	»	17 000,00
» uforudseede og tilfældige udgifter	»	10 000,00

Ialt kr. 37 000,00,

medens resten, kr. 18 000,00, af de i prp. opførte kr. 55 000,00 afsættes til Værdalen i forbindelse med det nedenfor omhandlede beløb til ingeniørarbejder sammesteds. Skulde der være paaregnet en større andel af propositionens beløb til Stjørdalen, end komiteen her har forudsat, gaar man ud fra, at departementet vil kunne anvende dertil det fornødne efter planen uanseet, at en del maa tages af det her fra Værdalen afsatte beløb til montering m. v.

2. Værdalsdefileet.

Generalstaben er med distriktskommandoen (18de november 1905) enig i, at afsnittet omkring Stene er det gunstigste punkt for en sperring af Innas dalføre, idet man i nævnte afsnit har udmerkede artilleripositioner baade paa Stensvetta-aasen og paa Bergugleberget for bestrygning saavel af Inna-dalen som af tilgangene til Vuku fra Skjækerdalen. Generalstabens
betænkning af
15de februar
1906.

Da Bergugleberget har det bedste kommandement over Inna-dalen, og da fjeldet her desuden i fortrinlig grad begunstiger anlægget af et stormfrit mindre sperrefort, bør dette punkt vælges for et saadant anlæg.

En omgaaelse af Steneafsnittet gennem overføring af tropper til Skjækerdalen vil isaafald for angriberen være forbundet med store vanskeligheder. Generalstaben finder, at en befæstning af Steneafsnittet i strategisk henseende maa tillægges stor betydning, og at Bergugleberget i taktisk henseende frembyder sjelden gunstige forsvarsbetingelser.

Generalstaben foreslaar Berguglefortet bestykket
med 3 stykker 10,5 cm. fæstningskanoner
og 2 — 7,5 — —

Efter forannævnte fællesbefaring udtaler fæstningsartilleriet, at Berguglebergets afstand til vestre udmunding af defileet i Inna-dalen er vel stor, og tilgangene fra Skjækerdalen til Vuku kan ikke derfra beskydes ved direkte ild.

Fæstnings-
artilleriets be-
tænkning af
17de april 1906.

Generalinspektøren finder derfor principaliter at burde slutte sig til den under befaringen fremkastede tanke, at Værdalsdefileet søges sperret ved Vaterholms bro ved hjælp af i fjeldet indsprængte verker for infanteri og mindre maskinskyts — dog kun under forudsætning af, at de for saadanne forsvarsforanstaltninger udarbejdede detaljeplaner paa en fuldt tilfredsstillende teknisk maade løser opgaven, saa sperringen bliver absolut effektiv.

Opnaaes ikke dette, finder generalinspektøren — fremfor en ikke helt paalidelig sperring af defileet — at burde anbefale anlægget af et sperrefort paa Bergugleberget, idet dette arrangement formentlig besidder den fordel, at et fort, som det af generalstaben foreslaaede, danner et langt mere værdifuldt støttepunkt for den mobile armees operationer i dette afsnit end en ikke helt paalidelig sperring i selve defileet.

For anlæg af et saadant fort finder generalinspektøren intet punkt bedre egnet end Bergugleberget. Da man imidlertid fra dette ikke direkte kan beskyde Vukudalføret, bør tages under overveielse forberedelse af placement for bevægeligt artilleri paa Stensvetta-berget, hvorfra nedre del af nævnte dalføre fuldstændig beherskes.

Distriktskommandochefen sees af departementets skrivelse af 28de mai 1907 at have sluttet sig til tanken om tilveiebringelse af en deflesperring ved Vaterholms bro ved hjælp af i fjeldet indsprængte gallerier for infanteri og mindre maskinskyts.

Ligesom fæstningsartilleriets chef fandt ogsaa distriktskommandochefen — ifald Vaterholmssperringen ikke kan gøres fuldt effektiv — at Bergugleberget bør befæstes, saafremt dette kan gøres helt stormfrit og saaledes uafhængigt af mobile tropper. Hvis saa ikke kan ske, bør der kun forberedes skytsplacement paa dette punkt.

Kommanderende general fandt under terrænbefaringen, at man under alle omstændigheder bør indskrænke sig til at forberede Bergugleberget for feltartilleri, samt foreslaar under 17de april 1907

- 17de april 1907.
- a) at der ved Vaterholms bro anlægges i fjeldet paa nordsiden et fæstningsgalleri for 2 stkr. 7,5 cm. fæstningkanoner og 3 mitraljører,
  - b) at der paa Bergugleberget forberedes placement for feltskyts, hvorhos veianlæg udføres.

Forsvarsdepartementets skrivelse til militærkomiteen af 28de mai 1907.

Departementet bemærker, at det ved undersøgelse har vist sig, at det vil være let for fiendtligt infanteri dækket at arbeide sig frem mod Berguglefjeldet paa sydsiden af Inna og tage et anlæg her i flanken og bagfra.

Departementet foreslaar derfor, at der til sperring af Innas dalføre bygges et fæstningsgalleri i fjeldet ved Vaterholms bro for 2 stkr. 7,5 cm. fæstningkanoner og nogle mitraljører, samt at der oparbejdes marschvei til Bergugleberget.

Omkostningerne herved for ingeniørarbejdernes vedkommende anslaaes til

for fæstningsgalleriet	kr. 84 000,00
for veien til Berguglen	- 7 000,00

Sum . . kr. 91 000,00

Hertil kommer en del af det under ét for Trøndelagen opførte beløb til montering af skytset m. v., hvorom henvises til det foranstaaende under Stjørdalen.

Komiteens bemærkninger. Komiteen skal for sit vedkommende bemærke, at der synes at herske uvished om effektiviteten af og muligheden af i teknisk henseende at løse spørgsmaalet om anbringelse af fæstningsgallerier inde i fjeldvæggen.

Man staar her aabenbart overfor en ny type af permanente befæstningsanlæg, angaaende hvilke der synes at savnes forbilleder ialfald hos os, ligesom nogen detaljeplaner endnu ikke er udarbejdet.

Af forelægget sees, at ifølge den oprindelig udkastede tanke var disse gallerier beregnet paa mindre maskinskyts og infanteriforsvar. Efter de foreliggende forslag er

man gaaet adskillig videre, idet der sees foreslaaet anvendt ganske store kanoner, nemlig 7,5 cm. fæstningskanoner, hvad der formentlig i adskillig grad vil forandre disse galleriers karakter og omfang.

Heller ikke kan det sees, hvorledes man har tænkt sig belynings-, provianterings-, vandforsynings- og ammunitionsforsyningsspørsmaalet løst samt telefonforbindelser anordnet ved disse gallerier, der formentlig maa være beregnet paa at kunne holde sig, selv om angriberen lykkes at komme forbi galleriet.

Under disse omstændigheder vover ikke komiteen allerede nu at gaa med paa den af departementet æskede bevilgning til et fæstningsgalleri ved Vaterholm.

Derimod antages det, at de foreliggende planer yderligere bør bearbejdes og derefter underkastes fornøden granskning af de samme militærautoriteter, der har behandlet befæstningsspørsmaalet — altsaa generalstab, fæstningsartilleri, distriktskommando og kommanderende general.

Da der synes at være adskillige fordele forbundet med valget af de for gallerierne foreslaaede fremskudte punkter baade ved Kringen i Stjørdalsdefleet og ved Vaterholmsbro i Værdalsdefleet, bør der formentlig alternativt med planerne for de indsprængte fæstningsgallerier udarbejdes planer for aabentliggende verker, f. eks. paa toppen eller paa et høiere liggende plateau af de fjeldknauser, hvori gallerierne tænkes indsprængt.

Yderligere bør der udarbejdes detaljeplaner for et fort paa Berguglen samt optages fornødne detaljekarter i Steneafsnittet, saaledes at man kan faa nøiagtig udredet den meningsforskjel, der hersker om muligheden af og betænkelighederne ved, at et eventuelt fort paa dette punkt kan omgaaes af infanteri.

Komiteen vil i overensstemmelse med det standpunkt, den ovenfor har indtaget ligeoverfor spørgsmaalet om forsvarsforanstaltninger i Ofotafsnittet, foreslaa, at det af departementet opførte beløb, kr. 91 000,00 til ingeniørarbejder plus kr. 18 000,00 til montering, lysanlæg m. v., tilsammen kr. 109 000,00, besluttet anvendt til Værdalsdefleets sperring, dog med det forbehold, at nærmere planer maa forelægges, forinden noget anlæg kommer til udførelse. Man forudsætter, at departementet er bemyndiget til af beløbet at afholde de fornødne midler til kartlægning og nærmere planlægning overensstemmende med foranstaaende, samt at det foreslaaede veianlæg til Bergugleberget kan iverksættes, forsaavidt det kan komme til nytte og vil være nødvendigt for et eventuelt sperrefort paa dette punkt, om et saadant skulde vise sig nødvendigt. Med hensyn til det beløb, som er opført til montering m. v., henvises derhos til, hvad der ovenfor er anført angaaende Stjørdalen.

I departementets forelæg forudsættes opsat i Trøndelagen af fæstningsartilleri en afsnitskommando med en kaptein som chef og med en nærmere angiven styrke af befal og menige.

Da opsætningsplanen ikke kan fastsættes, forinden der er truffet definitiv afgjørelse angaaende verkernes bestykning og placering, bør dette forslag udstaa til afgjørelse i forbindelse med næste forelæg.

3. Forsvaret i 2de linje.

Af distriktskommandoen sees i skrivelser af 18de november 1905 og 3dje februar 1906 Gjevingsåsens befæstning bragt paa bane, forsaavidt der skulde kunne disponeres noget fæstningsskyts til Trøndelagen.

Distriktskommandoen
s be-
tænking af
18de november
1905 og 3dje
februar 1906.

~~3. Forsvaret i 2den linje.~~

Kommanderende general har i en betænkning af 16de februar 1906 sluttet sig hertil.

Kommanderenden-
degenerals be-
tænkning af
16de februar
1906.

Generalstaben finder, at en befæstning af Gjevingaasen (Havdalsaas) vilde danne et værdifuldt led af et i 2den linje anordnet forsvar. En permanent befæstning alene af Gjevingaasen med sløifning af det fremskudte forsvar kan dog generalstaben ikke anbefale.

Generalstabens
betænkning af
15de februar
1906.

Generalinspektøren for fæstningsartilleriet finder ikke at kunne anbefale permanente anlæg paa Gjevingaas eller Havdalsaas.

Fæstningsartil-
leriets betænk-
ning af 17de
april 1906.

Dette afsnit frembyder sig vistnok som en naturlig replistilling for dækning af Trondhjems by, men det bør ikke af den grund udstyres med permanente anlæg. Hovedvegten bør lægges paa det fremskudte forsvar, med hvilket hele Nord-Trøndelagens forsvar staar og falder.

Der bør derfor paa Gjevingaas kun forberedes anvendelsen af mobilt skyts.

Distriktskommandochefen sees under den fælles terrænbefaring i mars 1906 at slutte sig til forslaget om, at der alene anordnes vei for feltartilleri op paa Gjevingaas og Havdalsaas, idet Tønsaasen forudsættes bibeholdt for feltskyts.

Distriktskom-
mandochefen.
(Kfr. forsvars-
departementets
skrivelse til
militærkomiteen af 28de
mai 1907).

Kommanderende general har ved samme anledning sluttet sig hertil, men har ikke i sin betænkning af 17de april 1907 fremsat noget forslag til heromhandlede veianlæg.

Kommanderen-
degenerals be-
tænkning af
17de april 1907.

Departementet har heller ikke medtaget heromhandlede veianlæg i sit forelæg.

Forsvarsdepar-
tementets
skrivelse af
28de mai 1907.

Komiteen forudsætter, at der for næste storting fremlægges en udredning af, hvorvidt et saadant veianlæg er nødvendigt, og isaafald hvorledes det bør traceres, og hvad det i tilfælde vil koste.

Komiteens
bemærkninger.

III. Sarpsborgafsnittet.

Spørsmaalet om anlæg af permanente befæstninger i Sarpsborgafsnittet sees reist af forsvarsdepartementet, der i skrivelse til kommanderende general af 9de november 1905 henstiller, at 6 navngivne officerer maa blive beordret til i fællesskab at udarbejde forslag til anbringelse i Sarpsborgtrakten af det fra Fredriksten med Veden og Hjelmkollen ledigblevne skyts. Departementet antog, at nævnte skyts foruden paa Tunøen muligens ogsaa burde fordeles til Høiaas og Gydeleas (Raadeafsnittet), for at det for sidstnævnte punkter beregnede positionsartilleri kunde frigjøres for anvendelse i et brohoved østenfor Sarpsbroen.

Befæstnings-
komiteen af
1905.

Den saaledes nedsatte komite afgav sin betænkning angaaende Sarpsborgafsnittet under 19de januar 1906. Komiteen sees at fremholde, at der ikke den bekjendt efter unionsopløsningen foreligger nogen forsvarsplan, der angiver betydningen for landsforsvaret

af Sarpsborgtraktens besiddelse, end sige antyder, hvilke stridskræfter der kan tænkes disponerede for denne trakts forsvar.

Komiteen kan saaledes ikke bygge sit forslag paa nogen almindelig anerkjendt vurdering af Sarpsborgafsnittets militære betydning, men det antages dog, at denne betydning i høi grad er øget efter grænsefæstningernes nedlæggelse og oprettelsen af den neutrale zone, hvad nærmere søges paavist.

Ved planlæggelsen af forsvaret bør derfor skaffes størst mulig sikkerhed for, at dette afsnit forbliver i vor besiddelse.

I henhold til denne opfatning foreslaaes, at der i Sarpsborgafsnittet anlægges et offensivt brohoved paa Glommens østre bred gennem permanent befæstning af en linje paa østre Glommenbred over Bilit—Aarum—Borgen—Hjelmene og Vik—Odden samt Bjørnaasen. Denne linje foreslaaes støttet af permanente verker paa vestre bred ved Greaker, paa Hanestadfjeld og paa Kulaasen, hvorhos Sarpsborgs nuværende østre batteri bibeholdes uforandret.

Her nævnte verker forudsættes tilknyttet foruden dækningstropper af landstorm en mobil styrke paa omtrent en kombineret brigade.

Omkostningerne ved forslaget gennemførelse anslaaes til ca. kr. 1 000 000,00 foruden værdien af det skyts med ammunition, der skulde afgives fra Fredriksten m. v.

Alternativt antydes en noget reduceret plan for befæstningerne, hvorved omkostningerne formindskes til ca. kr. 835 000,00, idet de permanente anlæg paa Hanestadfjeld og Kulaasen sløifes.

Denne reduktion fraraades dog af komiteen.

Efter at ovennævnte forslag var afgivet, sees generalstaben at være afæsket betænkning angaaende en af departementet paatænkt og nærmere angivet fordeling af det fra zonen ledigblevne skyts, idet departementet ikke antager, at Sarpsborgafsnittet kan tildeles saa meget skyts som af befæstningskomiteen bragt i forslag. Generalstabens
betænkning af
15de februar
1906.

I departementets opdrag til generalstaben angives baade, hvilke punkter departementet har tænkt sig befæstet, og hvor meget og hvad slags skyts der tænktes anbragt paa hvert enkelt punkt.

For Sarpsborgtraktens vedkommende tænktes anvendt:

Paa Greaker	2	stkr.	12	cm.	taarnkanoner,
- Hanestadhøiden	2	—	10,5	-	fæstningskanoner,
- Kulaasen	2	—	10,5	-	— (eller muligens haubitzer),
i Isesjøbatteriet	4	—	10,5	-	—
- østre Sarpsborg batteri	4	—	7,5	-	— desuden 12 stkr. 8,4 cm. feltkanoner og 6 à 8 mitraljører til forskjelligt brug.

I anledning af dette opdrag har generalstaben afgivet en betænkning af 15de februar 1906, hvori først redegjøres for de mange og store vanskeligheder, der fremstiller sig ved planlæggelsen af Glommenlinjens forsvar paa grund af denne linjes store frontale udstrækning (280 km.), dens talrige overgangssteder, hvor de taktiske forsvarsbetingelser hyppig er meget ugunstige, — elvens islægning samt de mangelfulde tverforbindelser mellem de forskjellige forsvarsafsnit. Endvidere paapeges de i militær henseende ugunstige beliggende jernbaneforbindelser langs Glommen.

Alle disse forhold taget i betragtning medfører fare for, at vor arme vil være sterkt udsat for at kastes bag Glommen, hvorved ikke alene denne elvs østre bred vil gaa tabt, men faren for en forcering af selve Glommen i væsentlig grad vil blive øget. Lykkes forceringen, vil angriberens fremtrængen mod hovedstaden kunne foregaa gennem et for forsvaret saa ugunstigt terræn, at man kun har ringe udsigt til at hindre hans fremrykning.

Udarbejdelsen af en efter vore forhold afpasset plan for forsvaret saavel af selve Glommenlinjen som for forsvaret af dette vasdrags østre bred maa derfor efter unionsopløsningen blive en uafviselig forføining.

Da departementet imidlertid har optrukket rammen for de spørgsmaal, der ønskes besvaret, finder generalstaben for Sarpsborgafsnittets vedkommende at burde holde sig indenfor denne ramme.

Generalstaben finder det lidet heldigt, at et saa stort beløb, som af befæstningskomiteen er foreslaaet, kommer til anvendelse ved et enkelt mindre afsnit af Glommenlinjen, forinden der foreligger en udredning af, hvorledes nævnte linje i sin helhed bør befæstes, og hvorledes vore stridskræfter bør grupperes for operationer paa Glommens østre bred.

I Sarpsborgafsnittet bør derfor foreløbig ikke foretages andre foranstaltninger end saadanne, der — samtidig med at styrke det direkte forsvar af vasdraget mellem Greaaker og Sarpsborg — intet foregriber med hensyn paa eventuelle befæstninger paa østre bred.

Isaafald kan der ikke være synderlig meningsforskjel om, at de punkter, der egner sig for befæstninger, er

G r e a a k e r,
H a n e s t a d f j e l d   o g
K u l a a s e n

i forbindelse med de allerede forberedte positioner paa Landeberget og Landeaaen samt Ravneberget.

Under hensyntagen til den af departementet forudsatte skytstildeling foreslaaes: paa Greaaker et stormfrit fort for 2 stykker 12 cm. taarnkanoner samt for mitraljoser, paa Hane stad fjeld 2 stykker 10,5 cm. fæstningskanoner i aabne kanonstande og i et tilbagetrukket placement,

paa Kulaasen foreslaaes 4 stykker haubitzer,

Østre batteri bør som hidtil bestykses med flytbare 7,5 cm. kanoner — dog bør antallet øges fra 4 til 6 -- hvorhos batteriet bør forsynes med stormhinder og overdækkede rum,

paa Ravneberget anordnes mitraljoseforsvar.

Vestre batteri bør ikke længer planmæssig bestykses, men af økonomiske grunde bibeholdes som magasineringsplads for de derværende 4 flytbare 10,5 cm. kanoner.

Isesjøbatteriet (Bjørneaaen) bør bibeholdes uforandret. Tunøens forbindelse med Raadeafsnittet bør muligens søges styrket ved at muliggjøre anvendelse af mobilt artilleri ved Raet, hvorhos opmærksomhed bør ofres Trøsket, saasnart den projekterede bro her maatte blive bygget.

Kommanderende
generals be-
tænkning af
16de februar
1906.

Allerede under 16de februar sees kommanderende general, idet han oversender generalstabens forslag af 15de februar, i en længere betænkning at redegjøre for sin opfatning af de forskjellige Glommenafsnits militære betydning.

Overfor et svensk angreb, hvorunder den neutrale zone respekteres, vil Ullerødhalvøen og Kragerøen frembyde sig som udmerkede landgangspunkter paa strækningen Skjebergkilen—Jeløen.

Et i forbindelse med en saadan landgang samvirkende angreb ovenfor zonen over Tryssil vil møde store vanskeligheder. Operationslinjen herfra til Kristiania — deres store hovedobjekt — bliver lang og maa passere bl. a. Morskogsdefleerne og Vormen; forinden de svenske tropper kommer over grænsen til Tryssil har de en lang landveismarsch (100—135 km.) fra nærmeste jernbanestation, hvorhos denne operationslinje ligger saa langt fra den anden operationslinje fra Kragerøen, at samvirken mellem troppeafdelingerne først kan opnaaes, naar de er i nærheden af sit maal.

Operationslinjen over Tryssil har derhos en mindre gunstig beliggenhed i forhold til de svenske armefordelingers opmarschomraader.

Fra norsk side maa man derfor, for at regne sig paa den sikre side, gaa ud fra, at den neutrale zones ukrænkelighed ikke vil blive opretholdt, idet dog maa antages, at svenskerne vil indlede angrebet med et landgangsforsøg og et angreb over Tryssil.

Ved grænsefæstningernes nedlæggelse er Glommen bleven den første store forsvarslinje mod et angreb overland fra Sverige.

Kommanderende general redegjør derefter for, hvorledes denne forsvarslinje efter hans opfatning bør forsvares. Idet befæstning af Fredrikstads afsnittet foreslaaes indskrænket til nødtørftigt forsvar af de nuhavende minelinjer udtales om Sarpsborgafsnittet, at dette maa tillægges overmaade stor strategisk betydning. Dog kan ikke befæstningskomiteens forslag om et offensivt brohoved tiltrædes. Man bør indskrænke sig til anlæg af absolut fornødne verker paa Tunøen for at hindre overgang over Glommen i dette afsnit.

Med hensyn paa den maade, hvorpaa de forskellige Glommenafsnit bør forsterkes, fremholdes som almindeligt princip, at fæstningsskyts bør holdes for sig, positions- og feltskyts for sig.

Fæstningsskyts bør anvendes i de afsnit, der er længst fjernet fra armeens operationsomraader, der endvidere under alle omstændigheder maa antages at blive udsat for angreb, og hvor overraskende fiendtligt angreb kan befrygtes.

Af hensyn hertil bør Sarpsborgafsnittet komme i første række, fordi indmarschlinjerne over Svinesund og Prestebakke fører direkte mod afsnittet, fordi afstanden fra sandsynlige landgangspunkter er ganske kort, og fordi afsnittet er langt fjernet fra armeens operationsomraade og har udsatte jernbaneforbindelser.

Under hensyntagen til, at befæstninger i Sarpsborgafsnittet ogsaa bør tjene til støtte for forsvaret af Raadeafsnittet, foreslaar kommanderende general:

1. Paa Greaker — et permanent stormfrit fort for 2 stykker 12 cm. taarnkanoner.
2. Paa Hanestadhøiden — stormfrit fort for 2 stykker 10,5 cm. fæstningskanoner.
3. Paa Kulaasen — stormfrit batteri for 2 stykker 10,5 cm. fæstningskanoner samt emplacement for 4 stykker 8,4 cm. feltkanoner.
4. Ved Sarpsborgs østre batteri (eller muligens paa Ravneberget) — permanent, stormfrit fort for 6 stykker 7,5 cm. flytbare Erhardtske kanoner.
5. Paa høidedraget Raet — Stikkaaasen emplacement for endel feltkanoner.
6. Befæstningerne tildeles 6 mitraljøser.
7. Til Tunøen afdeles 8 stykker 8,4 cm. feltkanoner for anvendelse efter behov.
8. Paa sydsiden af Trøskensund bør forberedes emplacement for mobilt skyts.

Kommanderende general fremholder bestemt, at heromhandlede verker maa gjøres saa sterke, at de ved sin egen besætning af fæstningsartilleri og med de som dæknings- tropper tildelte landstormsafdelinger kan modstaa et fiendtligt angreb uden støtte af feltarmeens afdelinger.

Under 10de mars 1906 sees fæstningsartilleriet at være oversendt til udtalelse det af befæstningskomiteen af 1905 afgivne forslag samt gjenpart af generalstabens foran-
 Fæstnings-
 artilleriets be-
 tænkning af
 17de april 1906.

Generalinspektøren henleder opmærksomheden paa, hvad af befæstningskomiteen af 1905 er anført, nemlig at der ikke efter unionsopløsningen vides at foreligge nogen forsvarsplan, der angiver betydningen for landsforsvaret af Sarpsborgtrakten. Generalinspektøren finder imidlertid i alt væsentligt at kunne slutte sig til, hvad der af generalstaben er anført angaaende Glommenlinjens forsvarsbetingelser.

En bestemt formening om anvendelsen af det ledigblevne skyts i Glommenlinjens enkelte afsnit nødvendiggjør imidlertid, at denne linje betragtes i sin helhed, og at de for-

skjellige afsnits betydning og skikkethed for permanente forsvarsforanstaltninger afveies mod hinanden.

Det ansees uafviselig nødvendigt, at Glommenlinjen i væsentlig grad forsterkes, og at forsvaret her gives en mere permanent karakter, idet Glommenlinjen nu er den eneste forsvarslinje, der dækker Kristiania mod angreb fra landsiden.

Til Glommenlinjens forsvar kræves sterke offensive brohoveder paa østre bred, der sikrer forsvareren fast fod paa denne bred og aabner ham adgang til gjenerobring af allerede besatte terrænafsnit.

Efter at have redegjort for de krav, der maa stilles til et saadant brohoved, kommer generalinspektøren til det resultat, at Sarpsborgafsnittet ikke egner sig for et saadant anlæg, om han end er enig i, at dette afsnit — ligesom Glommenlinjen i sin helhed — i høi grad har vundet i betydning ved grænsefæstningernes nedlæggelse.

I væsentlig tilslutning til generalstaben foreslaaes derfor:

1. Paa G r e a a k e r — et permanent, stormfrit fort — for 2 stkr. 12 cm. taarnkanoner og forøvrigt med forsvarsanordninger for infanteri og mitraljoser,
2. Paa H a n e s t a d f j e l d og paa K u l a a s e n forberedes stillinger for bevægeligt skyts.
3. Paa L a n d e a a s e n (østre batteri) — anbringes 6 stkr. 7,5 cm. flytbare Erhardtkanoner istedetfor de nuværende 4 stkr. 7,5 cm. landstormskanoner.
4. Paa R a v n e b e r g e t anordnes standplads for 4 stkr. 10,5 cm. positionskanoner, hvorhos der anordnes mitraljoseforsvar til sikring af afsnittets venstre flanke.

Fra R a v n e b e r g e t haves bedre og friere indsyn i terrænet ved broovergangen end fra L a n d e a a s e n, hvorhos Ravneberget er saa dominerende, at man herfra direkte kan beskyde det terrænomraade, der er unddraget ilden fra Greaaakerfortet.

Overhovedet er terrænet ud for afsnittets venstre fløi bedre bestrøget fra denne høide end fra noget andet punkt i afsnittet. Generalinspektøren skulde derfor være mest tilbøielig til at foreslaa et permanent, stormfrit fort paa dette punkt, om ikke det disponible skyts havde været mere paakrævet i andre afsnit af Glommenlinjen.

5. Til sikring mod overraskelser af mindre afdelinger bør anordnes blokhusartede caponièrer for infanteri og mitraljoser til bestrygning af de sandsynlige overgangspunkter.

Kommanderende general af 17de april 1907. Under 17de april 1907 har kommanderende general afgivet fornyet udtalelse i betænkning af 17de april 1907. fæstningsspørsalet. I denne gennemgaaes vore vigtigere felttog med specielt hensyn paa den rolle, som vore befæstninger efter kommanderende generals opfatning har spillet i vore krige.

Idet herom henvises til komiteens afsluttende bemærkninger, skal af kommanderende generals seneste betænkning opmærksomheden henledes paa følgende:

Glommenlinjens og Moss—Raadefrontens store udstrækning nødvendiggjør anlæg af befæstninger.

Foruden i Sarpsborgafsnittet bør efter de af chefen for 1ste akershusske brigade og fra generalstabskommissionen af 1907 afgivne udtalelser nærmere undersøges, hvilke foranstaltninger bør træffes i Moss—Raadeafsnittet til dækning af Glommenlinjens høire flanke.

Kommanderende general finder derfor nu, i modsætning til det tidligere under 16de februar 1906 fremsatte forslag, at foruden Sarpsborgafsnittet ogsaa sydfronten over Moss—Raade bør befæstes permanent.

I S a r p s b o r g a f s n i t t e t foreslaaes som følge heraf:

- G r e a a k e r og H a n e s t a d befæstes (som efter tidligere forslag), at der paa R a v n e b e r g e t anlægges et permanent batteri for 2 stkr. 10,5 cm. fæstningskanoner (tidligere forslag — 6 stkr. 7,5 cm. feltkanoner), paa K u l a a s e n forberedt placement for 4 stkr. 8,4 cm. feltkanoner — (tidligere forslag: stormfrit batteri for 2 stkr. 10,5 cm. fæstningskanoner — med placement for 4 stkr. 8,4 cm. feltkanoner).

i østre batteri 4 stkr. 7,5 cm. Erhardtkanoner (tidligere forslag — 6 stkr. 7,5 cm. feltkanoner).

Kommanderende general foreslaar yderligere en forsterkning af Moss — Raadefronten, hvorom henvises til afsnit IV.

Desuden foreslaaes anskaffet pansrede jernbanetog paa 7 nærmere angivne jernbanelinjer — hvoriblandt for strækningen Sarpsborg — Fredrikstad — Moss og Sarpsborg — Ingedal og Sarpsborg — Spydeberg.

Paa hver af de 7 linjer foreslaaes anvendt 2 stkr. 8,4 cm. feltkanoner til de pansrede jernbanetog — altsaa ialt 14 stkr. 8,4 cm. kanoner.

Disse tog skal tjene til bevogtning af jernbanen og hindre fiendens benyttelse af den. Endvidere til udførelse af rekognosceringer, til at standse fiendens først fremrykkende afdelinger i jernbanelinjens nærhed og til at understøtte egne tropper.

I tilfælde af, at den neutrale zone ikke bliver respekteret, vil pansrede jernbanetog straks kunne blive fremsendt over Fredrikshald og Kongsvinger mod og over grænsen.

Forsvarsdepartementet redegjør bl. a. for de af fæstningsartilleriet fremførte grunde mod anlæg af offensivt brohoved foran Sarpsbroen.

Om end ikke helt enig i fæstningsartilleriets ræsonnement, slutter departementet sig til forslaget om, at man indskrænker sig til en rent defensiv forsterkning af Sarpsborgafsnittet.

Forsvarsdepartementets skrivelse til militærkomiteen af 28de mai 1907.

Departementet foreslaar:

1) 2 stkr. 12 cm. taarnkanoner og nogle mitraljoser paa Greaaaker, hvorom der hersker enighed paa alle hold.

2) Paa Hanestadhøiden foreslaaes med generalstaben og befæstningskomiteen af 1905 anordnet et batteri for 2 stkr. 10,5 cm. fæstningskanoner.

3) Paa Ravneberget, hvor baade fæstningsartilleriet, generalstaben og ingeniørvaabnet foreslaar anbringelse af skyts, anordnes permanent batterianlæg for 2 stkr. 10,5 cm. fæstningskanoner og 2 stkr. 7,5 cm. feltkanoner.

4) Østre batteri opgives, idet dettes 4 stkr. 7,5 cm. feltkanoner samt 4 stkr. 8,4 cm. feltkanoner og mitraljoser tænkes disponeret ved Kulaasen, hvor den voksende bebygning og forholdene forøvrigt nødvendiggjør anvendelsen af flytbart skyts.

Paa grund af den mægtige frontalhindring, Glommen danner i Sarpsborgafsnittet, formenes kravene til stormfrihed at kunne nedsættes, saaledes at der til ingeniørarbejder vil medgaa

til Greaaaker fort	kr. 120 000,00
- Hanestadbatteriet	» 63 000,00
- Ravneberget	» 64 000,00

tilsammen kr. 247 000,00

Yderligere kræves

til montering af skytset	kr. 20 000,00
- lys og signalmateriel	» 45 000,00
- tilfældige udgifter	» 13 000,00

hovedsum kr. 325 000,00

hvortil kommer værdien af skyts med ammunition.

Af fæstningsartilleri foreslaaes opsat:

- 1 afsnitskommandør — oberstløjtnant,
- 2 kapteiner,
- 2 premierløjtnanter, endel vpl. premierløjtnanter og sekondløjtnanter samt underbefal og menige i et antal af ca. 500.

Denne styrkes administrative inddeling er ikke nærmere angivet.

Komiteens
bemærkninger.

Af de foran gjengivne betænkninger vil fremgaa, at der hos flere af de militære autoriteter har hersket adskillig usikkerhed med hensyn paa bedømmelsen af det skytsantal, der udkræves til Sarpsborgafsnittets befæstning.

Medens de først fremsatte forslag, f. eks. befæstningskomiteens af 1905, gaar ud paa meget omfattende anlæg med en meget talrig bestykning, synes det, som om man efterhaanden har reduceret kravene meget væsentlig, hvilket bl. a. vil fremgaa af en sammenligning mellem den skytsfordeling, departementet havde tænkt sig i det til generalstabens givne opdrag, og den skytsfordeling, der nu udgjør departementets forslag. Det samme forhold træder i dagen ved en sammenligning mellem kommanderende generals første forslag af 16de februar 1906 og hans seneste forslag af 17de april 1907.

Komiteen har faaet det indtryk, at denne usikkerhed i bedømmelsen af, hvor meget og hvad slags skyts der bør anvendes paa hvert enkelt af de forskellige punkter, for en væsentlig del skriver sig derfra, at de forskellige autoriteter har faaet forskellige opdrag og har siddet inde med noksaa forskellige forudsætninger ved afgivelsen af sine forslag. Man vil saaledes se, at den ganske mandsterke befæstningskomite af 1905 har gaaet til sit opdrag uden noget direktiv angaaende den militære betydning, der skulde tillægges Sarpsborgafsnittet, og uden nogen angivelse af den troppestyrke der skulde paaregnes i dette afsnit, — altsaa faktorer, der selvfølgelig begge er af største betydning for omfanget og arten af de foranstaltninger, der maa komme til udførelse.

Generalstabens udtalelse sees afgivet indenfor en af departementet nærmere angiven ramme for skytsfordelingen.

Kommanderende generals forslag af 16de februar 1906 er afgivet samtidig med generalstabens og altsaa formentlig uden kjendskab til dette.

De senere foretagne rekognosceringer og de derpaa følgende udtalelser sees at have bevirket, at kommanderende general i en ny betænkning i væsentlige punkter ændrer sit oprindelige forslag til skytsfordeling og tildels fremholder helt andre principer for forsvarets anordning.

Henseet hertil finder komiteen, at den af hensyn til de mange konsekvenser — baade økonomiske og militære —, der foranlediges af permanente befæstningsanlæg, for nærværende ikke tør gaa med paa andre permanente anlæg i Sarpsborgafsnittet end det foreslaaede fort paa Greaker, hvorom der synes at herske fuld enighed. Heller ikke nærer man, efter hvad der foreligger oplyst angaaende den som det synes gode og for afsnittets forsvar vigtige position paa Ravneberget, nogen betænkelighed ved at gaa med paa departementets forslag om anlæg af et permanent verk paa dette punkt.

Yderligere anlæg af egentlige permanente verker bør formentlig udstaa, indtil man har erhvervet fuld oversigt over, hvad der vil blive forlangt af permanente anlæg paa andre punkter i vort land, saaledes at der paa nogenlunde sikkert grundlag kan foretages en afveining mod hinanden af de forskellige krav og fastsættes en rationel rækkefølge for deres udførelse.

Det turde da være muligt, at man ogsaa for Hanestadfjeldets vedkommende — saaledes som for Kulaasens — ialfald indtil videre finder at maatte nøie sig med forberedelse af placement for mobilt skyts istedetfor her at skride til anlæg af et helt permanent fæstningsverk.

Idet forøvrigt henvises til komiteens afsluttende bemærkninger, finder man ikke grund til allerede nu at gaa nærmere ind paa den foreslaaede opsætning af fæstningsartilleri for Sarpsborgafsnittet, idet forudsættes, at 6te fæstningsbataljon hertil vil kunne afgive fornøden styrke, indtil endelig plan for befæstningerne foreligger.

Komiteen vil overensstemmende med foranstaaende foreslaa, at der til Sarpsborgafsnittet bevilges til ingeniørarbejder kr. 184 000,00 samt overensstemmende med en til

militærkomiteen fra forsvarsdepartementet indkommen skrivelse af 26de juni 1907 til montering af skyts kr. 16 500,00, til lys- og signalanlæg kr. 43 500,00 og til uforudseede og tilfældige udgifter kr. 10 000,00 — ialt saaledes kr. 254 000,00.

IV. Øvrige af forsvarsdepartementet og i de oversendte dokumenter nærmere omhandlede forsvarsafsnit.

I skrivelse til militærkomiteen af 28de mai 1907 har forsvarsdepartementet redegjort for de forsvarsafsnit langs Glommen, hvori der allerede er udført enkelte forberedte batterianlæg, og hvori der af vore militære autoriteter efter grænsefæstningernes nedlæggelse er bragt paa bane nye befæstningsanlæg.

Af denne redegjørelse sees, at den forsvarsfront, paa hvilken vi fremtidig kan tænkes at maatte optage kamp for forsvaret af Norges landomraade paa østsiden af Kristianiafjorden saavel som for forsvaret af landets hovedstad, omfatter følgende forsvarsafsnit:

Moss—Raade-afsnittet,
 Sarpsborg — ,
 Fossum — ,
 Fetsund—Blaker-afsnittet,
 Kongsvinger — .

Idet komiteen angaaende Sarpsborg-afsnittet henviser til, hvad foran er anført, skal angaaende de øvrige her opregnede afsnit opmærksomheden henledes paa følgende:

Befæstningskomiteen af 1905 anfører angaaende Raade-afsnittet, Moss—Raade-afsnittet, at anvendelse af fæstningsskyts her ikke ansees nødvendigt, idet artilleriforsvaret i dette afsnit vil kunne føres med felt- og positionsskyts fra de forberedte positioner paa Høiaas—Gydelaas—Vetaas, naar disse verker fuldt ud bestykses, briske og haandmagasiner anlægges, naar veiene holdes trafikable, elektrisk belysning af fortærrænet tilveiebringes, samt naar mindst 4 kompanier landstorm knyttes fast til de nævnte positioner.

1ste akershuske brigades daværende chef anfører i en betænkning af 6te december 1906, at de svage anlæg i Moss—Greaakerlinjen nu bør forsterkes med forter mindst ligesaa sterke som de i Fossumafsnittet foreslaaede.

Kommanderende general har i sin betænkning af 16de februar 1906 om Moss—Raade-afsnittet udtalt, at det vilde være særdeles ønskeligt, om her kunde anlægges permanente befæstninger istedetfor de nuværende provisoriske verker.

Imidlertid fandt han dengang kun at burde foreslaa de nuværende batterianlæg udbedrede, samt at der paa høidedraget Raet—Stikaasen anordnes emplacement for feltskyts.

Nogen forsterkning i permanent retning af Mosseafsnittet ansaa han ikke paakrævet.

Generalstabskommissionen af 1907 fremholder, at det bør undersøges, hvilke foranstaltninger bør træffes i Moss—Raade-afsnittet til dækning af Glommenlinjens udsatte høire flanke.

Kommanderende general har i sin seneste betænkning af 17de april 1907 ændret sit foran refererede forslag derhen, at der paa Gydelaas eller i nærheden

af samme anlægges et permanent fort for 2 stkr. 12 cm. taarnkanoner og 2 mitraljøser.

I Mossedefleet antages de nuværende forberedte positioner — muligens med nogen udbedring og udvidelse — at være tilstrækkelig.

Forsvarsdepartementet udtaler i skrivelse af 28de mai 1907, at Raadestillingen synes at være vel valgt og formentlig let lader sig forsterke ved mobilt skyts i mobiliseringstilfælde efter planer opgjort i fred. Da nærmere undersøgelser herover vil blive anstillet, tror departementet for nærværende at burde se bort fra anvendelse af fæstningsskyts til forsterkning af selve Raadestillingen.

Fossum-
afsnittet.

Spørsmaalet om befæstninger i Fossumafsnittet sees reist af forsvarsdepartementet i skrivelse af 3dje februar 1906 til formanden i den foran nævnte befæstningskomité af 1905, hvori komiteen anmodes om at give forslag til anordning af et brohovedformet forsvar af Fossumafsnittet — under forudsætning af, at der kun skal anvendes mobilt skyts i forberedte stillinger paa østre Glommenbred.

I henhold til dette opdrag afgav befæstningskomiteen under 16de februar 1906 forslag til et saadant brohoved, i hovedtrækkene gaaende ud paa forberedelse af placements for mobilt skyts i en linje over Svinekleaas — Kraakaas — Ilenaaas umiddelbart foran de nuværende 2 broer ved Langenes og Fossum. I forbindelse hermed foresloges endel forsterkningsarbejder paa vestre Glommenbred.

Samtidig med afgivelsen af ovennævnte komiteeforslag sees kommanderende general under 16de februar 1906 at have afgivet udtalelse om Fossumafsnittet, hvori hævdes, at der i dette afsnit overfor et angreb fra Sverige bør anlægges et offensivt brohoved, bestaaende af batterianlæg for mobilt skyts, paa Glommens østside i Askim.

Overfor et angreb paa Norge af en stormagt, og naar Sverige er neutralt, bør dette afsnit straks ved mobilisering forsynes med forskansninger ogsaa paa Glommens vestside med front mod vest, hvorved man i dette afsnit faar et dobbelt offensivt brohoved, hvori en del af feltarmeen kan indtage en flankestilling efter opgivelsen af Moss—Raadefronten og vis à vis den flankestilling, der dannes af Oscarsborgs landbefæstninger.

Imidlertid sees befæstningskomiteens forslag oversendt fæstningsartilleriet til udtalelse, der afgives under 17de april 1906, og hvori fremholdes, at det foreslaede tilbagetrukne brohoved er behæftet med saa væsentlige mangler, at generalinspektøren ikke kan slutte sig til komiteeforslaget, men finder, at forsvaret af Fossumafsnittet og af østre Glommenbred bør udføres ved hjælp af et til permanente befæstninger støttet fremskudt brohoved, til hvis nærmere anordning forslag fremsættes.

Efter at der saaledes forelaa to hovedalternativer for forsvarets anordning, sees begge disse alternativer gjort til gjenstand for behandling af den daværende chef for 1ste akershusske brigade og af feltartilleriets chef.

1ste akershusske brigades chef finder, at de af fæstningsartilleriet foreslaede befæstninger vil være af stor betydning for forsvaret af østre Glommenbred, men anfører, at ogsaa et tilbagetrukket brohoved bør anordnes, hvilket i tilfælde paa grund af de vanskelige terrænforholde maa udstyres med 4 permanente forter, istedetfor alene med provisorisk anordnede batterianlæg.

Feltartilleriets chef slutter sig under 22de juni 1906 i alt væsentligt til fæstningsartilleriets forslag.

Den 21de november 1906 oversendtes fæstningsartilleriets forslag generalstaben til udtalelse.

Efter en af generalstabschefen sammen med fæstningsartilleriets chef foretagen terrænbefaring sees generalstaben i to udførlige betænkninger af 8de og 21de januar 1907 at slutte sig til fæstningsartilleriets forslag med enkelte modifikationer, hvorom enighed var opnaaet under terrænbefaringen.

Efter at generalstabens betænkninger angaaende dette spørgsmål saaledes var afgivet, sees kommanderende general under 30te januar 1907 efter henstillen fra forsvarsdepartementet at beordre nedsat en generalstabskommission, der skulde afgive betænkning saavel om det af fæstningsartilleriet med generalstabens tilslutning fremsatte forslag som om et af departementet antydet forslag, hvorefter det tidligere nævnte tilbagetrukne brohoved over *Svinekleaas—Kraakaas—Ilenaas* — tænktes forsterket med et permanent fort paa *Romsaas*.

I en udførlig betænkning af 20de mars 1907 udtaler generalstabskommissionen for Fossumafsnittets vedkommende sig enstemmig for det af generalstaben og fæstningsartilleriet foreslaaede alternativ med en fremskudt fortlinje, idet samtidig foreslaaes endel udbedringer af de allerede forefindendes verker paa vestre Glommenbred og forberedelse af artilleriposition paa *Kraakaas* til direkte dækning af broovergangen ved Fossum. Kommissionen finder i forbindelse hermed udtrykkelig at burde fremholde, at et brohoved i Fossumafsnittet kun danner et enkelt led af de anlæg, som kræves for et effektivt forsvar af Glommenlinjen, idet der vil kræves flere brohoveder paa Glommen, for at der skal være sandsynlighed for, at vor arme med held skal kunne udføre en offensiv over samme.

Kommanderende general sees derefter i sin seneste betænkning af 17de april 1907 at fremholde, at han ligesom generalstabskommissionen finder det paakrævet, at der tilveiebringes flere end ett offensivt brohoved paa Glommens østside, og finder, at saadanne med fordel vil kunne anlægges i Fossumafsnittet og i *Fetsund—Blaker*-afsnittet.

Disse brohoveder bør imidlertid først anlægges ved mobilisering, og kommanderende general nærer ingen frygt for, at man ikke skulde faa tid til under dækning af fremskudte afdelinger at faa udført de fornødne anlæg.

Generalstaben har i sin betænkning af 8de januar 1907 redegjort for det grundprincip, hvorpaa planlæggelsen af Glommenlinjens forsvar efter dens opfatning bør bygges og fremholder herunder, at de i strategisk henseende vigtigste overgange maa forsynes med befæstninger, som har karakter af offensive brohoveder, hvilket princip allerede er hævdet af centralkommissionen af 1836.

De afsnit, hvori saadanne anlæg i henhold hertil burde komme til anvendelse, er *Sarpsborg*-, *Fossum*-, *Fetsund—Blaker*- og *Kongsvinger*-afsnittene.

I *Sarpsborg*-afsnittet maa imidlertid saadanne anlæg delvis gives udstyr som kystforter, hvad der vil medføre saa betydelige omkostninger, at spørgsmaalet indtil videre her maa betragtes som ugjennemførligt.

I *Kongsvinger*-afsnittet er man paa grund af *Karlstadoverenskomstens* servitut forhindret fra at udføre fortifikatoriske anlæg i fred. Som følge heraf vil man derfor være henvist alene til Fossumafsnittet og *Fetsund—Blaker*-afsnittet, naar der skal tilveiebringes nødvendige betingelser for vor feltarmes forsvar af Glommen og dette vasdrags østre bred.

Da generalstabens udtalelse angaaende sidstnævnte afsnit ikke er æsket, er som foran paapekt kun fremsat forslag angaaende anordning af et brohovedformet forsvar i Fossumafsnittet.

Baade generalstabskommissionen og kommanderende general gjør en tilsvarende betragtning gjældende, idet dog generalstabskommissionen paapeger, at den stilling, i hvilken *Kongsvinger* befæstninger er komne efter *Karlstadoverenskomsten*, har bevirket, at trakten om *Skarnes* har faaet forøget betydning, hvorfor dette afsnit bør nærmere undersøges.

Forsvarsdepartementet har for sit vedkommende alene henvist til de oversendte dokumenter uden at tage standpunkt til de foran berørte spørgsmål.

Generalstabskommissionen har fremholdt som en nødvendig forudsætning for, at Glommenlinjen skal kunne opfylde sin bestemmelse, at der er truffet de for-

Fetsund—Blaker-afsnittet.
Kongsvinger—Skarnes-afsnittet.

Moss—Horten-afsnittet.

nødne foranstaltninger til hindring af en fiendtlig landgang saa langt nord som ved Moss.

Forsvarsdepartementet udtaler, at spørgsmaalet herom bør sees i forbindelse med befæstning af Moss—Hortenafsnittet, der udredes af den kommission, som er nedsat til behandling af spørgsmaalet om flytning eller ikke af marinens hovedstation (Karl Johansvern).

Noget forslag fra denne kommission foreligger endnu ikke, hvorfor dette spørgsmaal ikke kan behandles ved nærværende anledning.

Komiteens bemærkninger.

Hvad Moss—Raadeafsnittet angaar, skal komiteen bemærke, at hverken generalstab eller vaabenchefer kan sees direkte at være afæsket nogen udtalelse angaaende dette afsnits forsterkning, ligesaa lidt som der kan sees udført særskilte terrænundersøgelser i denne sags anledning.

Komiteen vil derfor henstille, at der, som af departementet antydet, iverksættes fornødne rekognosceringer, og at derpaa byggede udtalelser indtages fra vedkommende militære autoriteter angaaende nødvendigheden af afsnittets forsterkning. Opmerksomheden bør herunder være henvendt paa forbindelsen mellem forsvarsanordningerne i dette afsnit og den eventuelle befæstning af Kristianiafjorden over Horten.

Hvad Glommenafsnittene angaar, synes de fleste militære autoriteter at være enige om, at tilveiebringelsen af flere brohoveder paa østre Glommenbred er en nødvendig betingelse for forsvaret ikke alene af østre Glommenbred, men ogsaa for forsvaret af selve Glommenlinjen og dermed af hovedstaden.

Der er endvidere, saavidt skjønnes, enighed om, at de afsnit, der fortrinsvis maa komme i betragtning i dette øiemed, er Fossumafsnittet og Fetsund—Blakerafsnittet, hvorhos opmerksomheden er henledet paa trakten om Skarnes.

Generalstaben, fæstningsartilleriet, generalstabskommissionen, 1ste akershusske brigades forhenværende chef samt feltartilleriets chef har som allerede nævnt efter omfattende terrænundersøgelser i Fossumafsnittet kommet til det resultat, at der i dette afsnit vil udkræves permanente befæstninger for tilveiebringelsen af et brohovedformet forsvar, dels paa grund af de vanskelige og for forsvaret ugunstige terrænforhold, dels fordi der i krigstilfælde kun kan paaregnes ganske kort tid til udførelse af forsterkningsarbejder paa østsiden af Glommen. Generalstabskommissionen mener saaledes, at man i Fossumafsnittet maa være forberedt paa angreb allerede 2den à 3dje mobiliseringsdag.

Angaaende Fetsund—Blakerafsnittet har ingen af de foran nævnte autoriteter turdet udtale nogen formening angaaende nødvendigheden af at anvende fæstningsskyts i et brohoved i dette afsnit, da her ikke er foretaget fornødne terrænbefaringer.

I modsætning til alle de foran nævnte udtalelser hævder kommanderende general, at han ingen frygt nærer for, at man ikke skulde faa tid til under dækning af frem-skudte afdelinger saavel i Fossumafsnittet som i Fetsund—Blakerafsnittet at faa udført de for tilveiebringelsen af et brohoved fornødne anlæg ved mobilisering, hvorfor han bestemt fraraader anlæg af permanente verker paa østre Glommenbred.

Om end komiteen finder det beklageligt, at der endnu ikke har kunnet opnaaes enighed om anbringelsen af det ledigblevne skyts, ser man sig dog efter gennemgaaelsen af de talrige oversendte dokumenter nødsaget til at foreslaa, at der ikke for nærværende træffes endelig afgjørelse angaaende anbringelsen af det efter forslagene under foranstaaende afsnit I, II og III endnu tiloversblivende skyts. Der maa vistnok, forinden saa kan ske, foruden som foran nævnt i Moss-Raadeafsnittet ogsaa i Fetsund—Blaker- og

Skarnestrakten anstilles nærmere terrænundersøgelser, og paa vanlig maade indtages udtalelser saavel angaaende nødvendigheden af anvendelse af fæstningsskyts i de her nævnte afsnit som i tilfælde ogsaa angaaende de planer hvorefter og den rækkefølge, hvori disse anlæg bør fremmes.

Komiteen finder endvidere at burde henstille, at der afgives nærmere redegjørelse angaaende de af kommanderende general foreslaaede brohovedformede verker, som han ved mobilisering har tænkt sig provisorisk anlagt i Fossum- og Fetsund—Blakerafsnittet.

Hvis spørgsmaalet om tilveiebringelsen af et betryggende anordnet brohovedformet forsvar paa østre Glommenbred lader sig løse som af kommanderende general foreslaaet, vil hermed meget være vundet i økonomisk henseende.

Under henvisning til de nedenfor indtagne almindelige bemærkninger gaar komiteen ud fra, at der angaaende en saadan plan for provisorisk anordnede brohoveder paa vanlig maade æskes udtalelse fra vedkommende militære myndigheder.

Komiteens medlem Egede-Nissen finder, at den foreliggende sag er overmaade mangelfuldt udredet. De foreslaaede befæstninger i Ofotafsnittet er enstemmig forkastede af komiteen. For det Trondhjemske vedkommende indstiller komiteen kun paa ét anlæg efter propositionen, og ogsaa paa dette med bemærkninger om senere udvidelse. Og under Sarpsborgafsnittet har jo komiteen kun fundet at kunne gaa med paa befæstning af to af de i propositionen nævnte punkter. Under disse forhold er det klart, at dette medlem, der principalt ikke ønsker at bygge flere fæstninger, heller ikke subsidiært kan være med paa for tiden at fastslaa anlæg af eller beliggenhed for nye fæstninger overhovedet. Dette medlem indstiller derfor til stortinget at fatte saadan

b e s l u t n i n g :

Sagen tages ikke under behandling. Det til anlæg af nye fæstninger afsatte beløb, kr. 1 076 000,00, tages til indtægt for statskassen.

V. Komiteens almindelige bemærkninger og konklusion.

Forsvarsdepartementet har i st. prp. nr. 109 henledet opmærksomheden paa den af kommanderende general under 17de april 1907 afgivne betænkning, i hvilken der er indtaget en krigshistorisk oversigt til paavisning af, at de talrige befæstninger, hvortil den norske arme har støttet sine operationer i alle tidligere krige med Sverige, ikke har kunnet hindre fiendtlig indtrængen i landet, samt at disse mange fæstninger har lagt beslag paa en uforholdsmæssig stor del af landets stridskræfter.

Kommanderende general finder derfor bestemt at maatte tilraade, at der ikke anlægges flere befæstninger end de, hvortil der kan skaffes skyts fra de nedlagte grænsfæstninger.

En helt modsat opfatning sees fremholdt af generalstabens. I dens betænkning af 8de januar 1907 udtales saaledes:

»Hele vor krigshistorie viser os, at befæstninger har spillet en fremtrædende rolle i alle vore krige, og at de fleste af vor armes bedste bedrifter netop er knyttet til vore fæstninger og befæstede stillinger.

Det tilskud i kraft, som rigtig anlagte befæstninger giver, vil den norske arme heller ikke fremtidig kunne undvære, da den altid maa forudsættes at blive modstanderens arme endog betydelig underlegen i numerisk styrke. Vor arme vil derhos, hvad angaar betingelsen for et mobilt forsvar — nemlig stor bevægelighed og manøverevne hos troppeperne — staa ikke lidet tilbage for dens sandsynligste modstander — den svenske arme

— ialfald under et felttogs første og mest kritiske periode, forinden afdelingerne under selve krigsførselen har faaet den øvelse, som vi ikke kan skaffe dem i fred.»

Komiteen finder i anledning af de her gjengivne udtalelser at maatte fremholde ønskeligheden af, at der om muligt tilveiebringes en helt objektiv udredning af det nævnte spørgsmål, idet det ikke kan forlanges hverken af militærkomiteen eller af stortinget, at disse skal kunne bedømme, hvilken af de omtalte opfatninger er den rigtige og derfor bør tillægges størst vægt. —

Under gennemgaaelsen af de dokumenter, der er komiteen oversendt, har man faaet et sterkt indtryk af, at man her staar overfor løsningen af en række for vort forsvar overmaade vigtige og vanskelige spørgsmål.

De militære autoriteters opgave er i disse spørgsmål at irettelægge, hvad der efter landets forhold og evne rent militært seet ansees ønskeligt eller nødvendigt for at skaffe os et betryggende forsvar. Derimod er det statsmagternes sag at afgjøre, hvilken indflydelse politiske eller særlige finansielle hensyn bør have paa anordningen af militære foranstaltninger i sin almindelighed eller for enkelte omraaders vedkommende. Regjeringens opfatning herom burde kanske været meddelt de militære myndigheder forud for deres udarbeidelse af forslag til vejledning og rettesnor for dem under dette arbejde.

Naar forsvarsforanstaltninger af heromhandlede natur er modne til afgjørelse og besluttet iverksat, bør dette ske paa en saa lidet opsigtsvækkende maade som muligt.

En offentlig drøftelse af saa intime og vanskelige forsvarsspørgsmaal som de, hvorom der her er tale, vil som regel være til skade og kan let føre til at blotlægge forsvarshemmeligheder af stor betydning for en fremmed magt, som deri maatte være interesseret. —

Af den i nærværende indstilling givne redegjørelse for de militære autoriteters behandling af befæstningsspørgsmaalet fremgaar det efter komiteens mening, at den befulgte fremgangsmaade ikke i alle henseender har været heldig.

I flere spørgsmål synes der at have foreligget forhaandsafgørelser af departementet angaaende rent tekniske og militære sider ved de sager, hvorom de underordnede chefers udtalelse er æsket. Disse chefers opdrag synes derhos tildels at være bygget paa saa forskellige forudsætninger, at man heri finder en naturlig forklaringsgrund til de temmelig afvigende meninger, der har gjort sig gjældende.

Det er antagelig for en ikke ringe del som følge heraf, at det kun for ganske enkelte punkters vedkommende er lykkedes at komme til et resultat, som militærkomiteen har fundet at turde slutte sig til.

Paa foranledning af forsvarsdepartementet sees derhos kommanderende general at have beordret nedsat en generalstabskommission til afgivelse af betænkning angaaende et spørgsmål, hvorom allerede paa et tidligere stadium generalstabens betænkning var æsket og afgivet. Dette kan ikke indsees at være rigtigt eller hensigtsmæssigt, ligesom det neppe heller stemmer med den ved kgl. resolution fastsatte og for tiden gjældende generalstabsplan. I dette tilfælde blev generalstabskommissionen — samtlige medlemmer af denne er generalstabschefens direkte underordnede — endog nedsat for at udtale sig om spørgsmål, hvorom generalstabens chef allerede havde afgivet sin betænkning, hvad vistnok enhver vil erkjende lidet stemmer med militær aand og orden. Meningsforskjelligheder i rent saglige spørgsmål bør forøvrigt aldrig gives en saadan udæskende behandlingsmaade, at de kan gaa over til konfliktspørgsmaal af personligt anstrøg.

Komiteen har ogsaa fæstet sin opmærksomhed ved, at der i flere tilfælde af kommanderende general i første haand er fremsat detaljerede forslag til anlæg af permanente befæstninger, tildels endog paa punkter, hvor der ikke synes at være foretaget tilstrækkelige terrænbefaringer og undersøgelser.

Det viser sig da ogsaa, at de i første haand fremsatte forslag ofte har undergaaet indgribende ændringer, eftersom de er gjort til gjenstand for nærmere udredning og undersøgelse.

Armeens høieste chefs autoritet i spørgsmaal af denne art er for en ikke liden del betinget af, at hans udtalelser afgives med fuld oversigt over alle de oplysninger og synsmaader, der er kommet frem ved de underordnede myndigheders forudgaaende forberedende behandling af sagen.

Den befulgte fremgangsmaade i denne henseende har formentlig ogsaa været medvirkende til, at der i nærværende tilfælde ikke har foreligget nogen samlet overskuelig udredning af de forskjellige meninger, der har gjort sig gjældende hos armeens autoriteter, eller efter komiteens mening helt fyldestgjørende udredning i mange tilfælde af de motiver, der har ligget til grund for, at de underordnede chefers forslag er fraveget.

Naar befæstningsspørgsmaalet paany forelægges stortinget, vil komiteen henstille, at der saavidt muligt tages hensyn til de bemærkninger, som her er gjort angaaende behandlingsmaaden og en oversigtlig fremstilling.

I henhold til det foranstaaende indstiller komiteen til stortinget at fatte følgende

b e s l u t n i n g e r :

1. Stortinget samtykker i, at der af det ved stortingets beslutning af 26de april 1906 afsatte beløb anvendes kr. 919 000,00 til forsvarsforanstaltninger paa følgende steder:
  - a. I Ofottrakten . . . . . kr. 330 000,00
  - b. I Trøndelagen . . . . . - 335 000,00
  - c. I Sarpsborg-afsnittet . . . . . - 254 000,00
2. Forinden arbejderne under a og delvis under b iverksættes, anmodes regjeringen om at forelægge stortinget nærmere oplysninger og planer overensstemmende med udtalelserne i nærværende indstilling.
3. Regjeringen anmodes endvidere om at forelægge for næste storting udtalelse om eventuel forsterkning af de forannævnte forsvarsafsnit, saaledes som ligeledes er omhandlet i indstillingen.

Kristiania i militærkomiten den 2den juli 1907.

Jens Bratlie,
formand.

Ivar Aavatsmark,
ordfører og sekretær.